

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Cesta k pěstounství

Bakalářská práce

Autor:	Jana Blažková
Studijní program:	B6731
Studijní obor:	Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jana Blažková
Studium:	U1496
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností
Název bakalářské práce:	Cesta k pěstounství
Název bakalářské práce AJ:	The Way to Fostering

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Téma mé bakalářské práce je "Cesta k pěstounství". V teoretické části popíšu, co znamená pojem pěstounská péče, proč byla zavedena a jak probíhá přípravný proces stát se pěstounem. Dále se zaměřím na psychologické pohnutky a důvody rozhodnutí. Z jakých důvodů se lidé rozhodují ke změně, proč ji podstupují a potřebují. Svě teoretické poznatky aplikuji ve výzkumné části. Cílem výzkumné části bakalářské práce bude zjistit, jak probíhá proces přípravy na pěstounské péči. Ve své bakalářské práci budu provádět kvalitativní výzkum. Jak techniku při sběru informací v kvalitativním šetření využiji rozhovor.

ZEZULOVÁ D., Pěstounská péče a adopce, 2012, Portál, ISBN: 978-80-262-0065-9 BUBLEOVÁ V., Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka, 2014, Středisko náhradní rodinné péče, Praha, ISBN: 978-80-87455-7 MATĚJČEK Z., Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny, 1999, Portál, ISBN: 80-7178-304-8 MICHALOVÁ A., Vznik pěstounské rodiny v praxi. Právo a rodina, 2008, ISSN: 1212-866X DOBELLI R., Umění správného rozhodování, 52 chyb, kterých se zkuste vyvarovat, 203, Vyšehrad, ISBN: 978-80-7429-356-6 MIOVSKÝ M., Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu, 2006, Grada, ISBN: 80-247-1362-4

Garantující pracoviště:	Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Ivana Havránková
Datum zadání závěrečné práce:	4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne .....

.....

Abstrakt:

BLAŽKOVÁ, Jana. *Cesta k pěstounství*. Hradec Králové, 2017. 52 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec králové, Ústav sociální práce.

V bakalářské práci se zabývám cestou k pěstounství. V teoretické části popisuji rodinu a její význam pro dítě, jakými změnami si prošla, její funkce a jakou roli zastává dnes. Dále se věnuji historii pěstounské péče až do současnosti a legislativě v České republice. Charakterizuji náhradní rodinnou péči a veškeré její podoby. Poté přistupuji k popisu motivace rozhodnutí pěstounů. Teoretickou část práce zakončuji tím, že líčím celkový průběh procesu, jak se stát pěstounem. Zamyslím se, zda je přípravný kurz pro pěstouny přínosem. V praktické části definuji cíl výzkumu. Zjišťuji pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů. Následně vyložím průběh výzkumu, jeho rizika a způsob výběru respondentů. Získaná data z rozhovorů analyzuji a interpretuji. Data získám skrze kvalitativní výzkumnou strategii metodou polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: pěstounská péče, náhradní rodinná péče, rozhodnutí, motivace, historie, legislativa

Abstract

BLAŽKOVÁ, Jana. *The Way to Fostering*. Hradec Králové, 2017. 52 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové.

Keywords:

I engage in the way to fostering in my Bachelor thesis. In the theoretical part, I describe the family with importance for child, changes in the time, function and her role today. I devote in foster care from history until present and legislature in the Czech republic. I label everything about substitute family care. I inquire the motivation foster's resolve. In the end of my theoretical part, I write about process, how you can become the foster. Is the preliminary course for fosters benefit? In my practical part, I define the aim of research. I detect terms for future fosters and their opinion in this foster case. After I analyze details in my research with all risk and how I was choosing my respondents. So I gained very important information for my qualitative exploratory strategy. I used this with method of semistructured interview.

Key words: foster care, substitute family care, resolve, motivation, history, legislature

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	11
1 Rodina a rodičovství.....	11
1.1 Rodina a její význam.....	11
1.2 Funkce rodiny.....	12
1.3 Rodičovství.....	12
1.4 Výchozí principy sociálně-právní ochrany dětí v ČR.....	12
2 Náhradní rodinná péče.....	15
2.1 Historie pěstounské péče.....	15
2.2 Osvojení a adopce.....	17
2.3 Pěstounská péče.....	17
2.4 Svěření do péče jiné fyzické osobě.....	18
2.5 Poručnická péče.....	19
2.6 Motivace a rozhodnutí žadatelů stát se pěstounem.....	19
2.6.1 Motivace žadatelů o osvojení.....	20
2.6.2 Motivace žadatelů o pěstounskou péči.....	20
3 Proces přípravy budoucích pěstounů.....	22
3.1 Kdo se může stát pěstounem.....	22
3.2 Podání žádosti.....	22
3.3 Odborná příprava.....	24
3.4 Praktická realizace příprav.....	25
3.5 Co je přínosem odborných příprav.....	28
Praktická část.....	30
4 Metodologie výzkumného šetření.....	30
4.1 Cíl výzkumu.....	30
4.2 Strategie výzkumných aktivit.....	31
4.2.1 Výzkumná strategie.....	32
4.2.2 Výzkumná technika.....	33
4.3 Výběr a popis souboru respondentů.....	34
4.4 Průběh výzkumu.....	36
4.5 Rizika výzkumu.....	37

5	Interpretace zjištěných informací.....	38
5.1	Interpretace k prvnímu dílčímu cíli.....	38
5.2	Interpretace ke druhému dílčímu cíli.....	40
5.3	Interpretace ke třetímu dílčímu cíli.....	42
5.4	Interpretace ke čtvrtému dílčímu cíli	45
	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury:	50
	Rozhovory:.....	52

Úvod

Je jasnou skutečností, že pro dítě je nejvhodnější prostředí dobře fungující rodina. Děti v rodině mají své místo a během svého rodinného života by měly získat emoční a praktické zkušenosti pro svůj budoucí život.

Každé dítě má přirozenou potřebu blízké osoby, ale v České republice opuštěných dětí stále více přibývá. V posledních deseti letech se více než zdvojnásobil počet dětí, které vyrůstají v pěstounských rodinách (Nejhorší v Evropě? V péči o opuštěné děti stále převládá „sovětský systém“, přiznává ministryně), a proto jsem si vybrala téma náhradní rodinné péče. Dříve si rodiče dítě vybírali, nyní je tomu však jinak. Rodiče jsou vybíráni pro děti, podle občanského zákoníku (rodinné právo) a zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Velmi záleží na výběru vhodných rodičů, kteří musí projít náročným procesem proškolení a posouzení. Často dochází v tomto procesu i k částečné ztrátě soukromí. V naší společnosti se však najde mnoho těch, kterým osud opuštěných dětí není lhostejný a celý proces hodnocení dobrovolně podstoupí.

Tématem mé bakalářské práce je cesta k pěstounství. Tato cesta zahrnuje celý proces rozhodnutí a samotný postup pěstounské péče. Pro toto téma jsem se rozhodla, protože jsem si osobně se svou rodinou tímto procesem prošla a byla to pro nás velká zkušenost. Nechci poukazovat na nedostatky při přípravě pěstounů v České republice, ale spíše chci vytvořit ucelený pohled při cestě k výchově opuštěného dítěte.

Již v minulosti se někteří studenti na Univerzitě Hradec Králové zabývali tímto tématem. Například v bakalářské práci *Aspekty problematiky náhradní rodinné péče – pěstounská péče* od Zábojníkové Ivy, která se tímto tématem zabývala, měla za cíl rozkrýt motivaci pěstounů, ale práce byla více zaměřena z pohledu expertů. Riegerová Renata se zaměřila na výkon pěstounské péče z pohledu pracovníků *Obor sociálně právní ochrany dětí* (dále jen OSPOD) v Jabloneckém regionu. Svoji práci se nejvíce přibližují ke studentce Hudečkové Marcele, která zjišťuje pohled žadatelů a expertů na přípravu v náhradní rodinné péči v Královehradeckém kraji. Oproti ostatním chci svou bakalářskou práci obohatit o pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů. Námětem náhradní rodinné péče se zabývalo mnoho autorů. V mé bakalářské práci budu pracovat nejvíce s knihami od autorů Zdeňka Matějčka, Věduny Bubleové, Dagmar Zezulové, v psychologické oblasti to budou autoři Zbyněk Gabriel a Tomáš

Novák a Rolf Dobelli. Při výzkumu se budu opírat o knihu Michala Miovského, Jana Hendla a Strausse s Corbinovou.

Hlavním cílem práce je zjistit, jaký je pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů. Dílčím cílem číslo jedna je zjistit jaké jsou důvody rozhodnutí k pěstounské péči respondentů, druhý dílčí cíl se týká očekávání žadatelů od procesu příprav, který podstupují. Za třetí zjistit jak žadatelé vnímali proces příprav z hlediska obsahu. Čtvrtým dílčím bude zjistit pohled žadatelů na proces příprav z hlediska jejich organizace.

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, protože jsem považovala za podstatné dostat se do této problematiky hlouběji a konkrétně pak hovořit s každým respondentem. Jako techniku sběru informací jsem použila polostrukturovaný rozhovor.

V teoretické části se zaměřím na rodinu a rodičovství, jaký má rodina význam a jaké jsou její funkce. Dále představím formy náhradní rodinné péče a historii pěstounské péče. Vzhledem k tomu, že v praktické části se zaměřuji na pěstounskou péči, věnuji jí i v teoretické části více prostoru. Nakonec přistoupím k motivaci rozhodnutí žadatelů o pěstounskou péči, což bude podkladem pro vypracování otázek k výzkumnému šetření. Poté se zaměřím na proces přípravy budoucích pěstounů, což znamená, že popíši, kdo se může stát pěstounem, jakým způsobem se podává žádost a o zařazení mezi žadatele, jak probíhá odborná příprava žadatelů, jaká je praktická realizace příprav a co je přínosem odborných příprav pro pěstouny. V praktické části představím metodologii výzkumného šetření, cíl výzkumu s dílčími a tazatelskými otázkami. Dále jakou jsem zvolila výzkumnou strategii a techniku a její zdůvodnění. Vysvětlím výběr a popis v souboru respondentů, průběh výzkumu a jeho rizika. Nakonec interpretuji zjištěné informace ke každému dílčímu cíli.

V praktické části při výzkumu získám potřebné informace, která analyzuji, vyhodnotím a interpretuji. V analýze a vyhodnocení mi pomůže kvalitativní výzkumná strategie. V této strategii bude užito rozhovorů s připravenými otevřenými otázkami.

V teoretické části popíši význam rodičovství, rodiny pro dítě, krátce se zaměřím na historický vývoj pěstounské péče, veškeré podoby náhradní rodinné péče, nastíním danou legislativu v ČR, poté přistoupím k rozhodnutí, které vede rodiče k tomu, aby se stali pěstouny. Nakonec popíši veškerý postup v procesu stát se pěstounem.

V praktické části se zaměřím na popis kvalitativní výzkumné strategie. Jaké jsou její výhody a nevýhody oproti kvantitativní výzkumné strategii. Zaměřím se na techniku hloubkového rozhovoru, kterou použiji. Budu se zabývat také otázkou, jaké by se mohly objevit rizika při výzkumném šetření. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu bude zjistit pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů. V této části se také zaměřím na konkrétní důvody rozhodnutí respondentů, jejich očekávání od celkového procesu a průběh testů a kurzů, kterými žadatelé sami prošli. Součástí praktické části práce budou i samotné interpretace výpovědí respondentů a závěry výzkumu.

Moje práce by mohla být žadatelům o pěstounskou péči návodem, jakým způsobem lze zažádat o pěstounskou péči, co by mohli očekávat od procesu příprav, jaký je jejich průběh a také mohou nahlédnout do motivací lidí, kteří se již pěstouny stali. Dále by má práce mohla sloužit jako zpětná vazba pro ty, kteří přípravné kurzy organizují. Také by se mohli dozvědět, z čeho mají žadatelé obavy, co jim v přípravných kurzech chybí nebo naopak přebývá a jak vnímali průběh procesu.

Teoretická část

1 Rodina a rodičovství

Pokud se budu zabývat problematikou náhradní rodinné péče, tak se musím ptát na význam rodiny a rodičovství v dnešní společnosti. Z toho důvodu se v této kapitole budu věnovat významu rodiny, jaké jsou její funkce, co to je rodičovství a popíši i výchozí principy sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Téma rodiny a rodičovství jsou nedílnou součástí pěstounské péče, proto je, myslím si, vhodné zde tyto témata zmínit. Jsem si vědoma toho, že pěstouna, jako takového, nelze ztotožňovat s biologickým rodičem a klasickým modelem rodiny. I přes to se domnívám, že je pro dítě vhodnější vyrůstat v náhradní rodině u pěstounů, než v ústavní péči nebo v nefungující biologické rodině.

1.1 Rodina a její význam

Rodina tvořila ve všech časových obdobích a kulturách základní jednotku společnosti. Byla jakousi buňkou, která měla za úkol především zabezpečit děti a připravit je na samostatné fungování ve společnosti. V průběhu jejího vývoje prošla rodina změnami a posunul se i význam jejích funkcí. Rodina se brala jako samozřejmé prostředí, které zajišťuje členy rodiny ekonomicky, dává jim vzdělání a péči. (Matoušek, Pazlarová, 2014) Podle Ilony Špaňhelové je rodina z hlediska psychologie společenská skupina, která je spojena manželstvím, nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. (Špaňhelová, 2011)

Vzhledem ke skutečnosti, že vymezení pojmu rodina bylo nejen ve společenských vědách věnováno mnoho pozornosti, lze se setkat s celou řadou jejích různých definic.

Matoušek ve svém sociologickém slovníku popisuje rodinu v užším i širším pojetí. „V užším tradičním pojetí skupina lidí pojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce).“ (Matoušek, 2003, s. 187)

Ve *Slovníku sociální práce* Matoušek vymezuje rodinu jako nejdůležitější společenskou instituci, u které se předpokládá, že jejím hlavním úkolem je reprodukce biologického druhu, výchova potomků a zachování kultury. (Matoušek, 2003)

1.2 Funkce rodiny

Všude ve světě je rodina považována za základní jednotku solidarity a vzájemné zodpovědnosti. Ve většině kultur uznáváme rodinu jako legitimní sociální jednotku plodící potomky, která je zodpovědná za jejich výchovu. O rodině můžeme mluvit jako o důležitém společenství, které je těsně spjaté s nejrůznějšími vztahy navenek i uvnitř. Zároveň rozlišujeme i několik funkcí v rodině, a to reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální. Všechny tyto funkce by měly být pro dítě zajištěny, což ale nemusí platit vždy.

Matoušek a Pazlarová popisují rodinu jako „skořápkovou“, rizikovou, nestabilní a křehkou. Dále se zmiňují, jak v posledních dvou století naše civilizace nadřadila jednotlivce nad rodinu. V dnešní době je běžné, že jednotlivec je spojován s několika rodinami. (Giddens dle Matouška, Pazlarové, 2014)

1.3 Rodičovství

Výchova dítěte je pro rodiče velmi obtížnou záležitostí. Rodičovství by nemělo být považováno za náhodu, ale naopak za projev lásky a racionálního myšlení. Obecně lze říci, že v dnešní době většina lidí vnímá rodinu a rodičovství jako totální „nesvobodu“. Vstupem do této velké zodpovědnosti se může stát, že u rodičů nastane obrat o sto osmdesát stupňů. Vladimír Täubner popisuje rodičovství jako několik fází života, a to stav agresivní adaptace, dále přichází uvolnění, poté zvláštní typ únavy (rodiči popisován jako pokles lásky a vzájemného zájmu – můžou to být jen staré návyky, postoje a chování). Celé to označuje jako krizi v manželství či rodičovství. (Täubner, 1993) Z mého pohledu má v rodině každý své místo a určitou roli, která se může v průběhu života měnit.

Zdeněk Matějček ve své knize *Osvojení a pěstounská péče*, rodičovství rozděluje na vlastní a náhradní. Význam slova náhradní dává do uvozovek, aby bylo patrné, že nejde o něco nedokonalého nebo méněcenného, ale naopak, že jde o něco dokonalého, vyspělého a přirozeného jako rodičovství vlastní. (Matějček, 1996)

1.4 Výchozí principy sociálně-právní ochrany dětí v ČR

Systém péče sociálně-právní ochrany dětí v České republice vychází z několika základních principů. Tím nejzákladnějším principem je ten, že rodičovství a rodina jsou v naší zemi pod ochranou zákona.

Základní principy rodinného práva jsou deklarovány v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku. (Základní listina práv a svobod)

V Listině základních práv a svobod je celý článek 32 věnovaný rodině a dětem. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen v případě, že tak rozhodne soud na základě zákona. Podrobnosti vždy stanovuje zákon. (Základní listina práv a svobod, článek 32) Tyto principy jsou pak prováděny jednotlivými zákony, případně nařízeními vlády a vyhláškami ministerstev, to však pouze tak, aby zůstaly zachovány principy zakotvené v Listině, a to včetně jejich smyslu. K zajištění tohoto souladu slouží možnost přezkoumání zákonů Ústavním soudem ČR.

Dalším z významných dokumentů je Úmluva o právech dítěte. Státy, které přijaly do svého právního řádu tuto Úmluvu, se zavazují, že svůj právní systém upraví v souladu s principy systematické ochrany dětí podle Úmluvy o právech dítěte. Z toho tudíž vyplývá, že jsou povinni tyto zásady uplatnit. Například je v Úmluvě zahrnuta úprava základních principů výkonu ústavní a ochranné výchovy sociální, vzdělávací a zdravotnické a v neposlední řadě konkrétní zacházení s dětmi. Velmi podstatné je uvědomit si, že Úmluva je mezistátní dokument, který není a priori určen k přímé aplikaci na konkrétní vnitrostátní případy. Předpokládá se, že stát pomocí svých následných právních norem zabezpečí řádnou aplikaci a ochranu principů dle Úmluvy. Z jednotlivých článků Úmluvy je třeba zmínit ty, které se týkají rodiny a řešení situace dítěte mimo rodinu. Dítě má právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi styk, není-li to v rozporu s jeho zájmy. Odtržení dítěte od rodičů musí být také v zájmu dítěte. Je-li dítě dočasně, nebo trvale zbaveno rodinného prostředí, tak má právo na pomoc a ochranu poskytovanou státem. Těmto dětem se zabezpečuje náhradní péče, přičemž je třeba brát zřetel na jejich etnické, náboženské, kulturní a jazykové bariéry. (Úmluva o právech dítěte)

Základním principem, na který je sociálně-právní ochrana dětí v České republice postavena, je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte.

V duchu již zmíněných dokumentů Česká republika přijala vnitrostátními předpisy, které se zabývají problematikou rodiny, dětí a jejich vzájemnými vztahy, ochranou a bezpečí.

Právní rámec pro opatření při výchově dítěte je od roku 2014 obsažen v Občanském zákoníku (dříve zákon o rodině). V tomto zákoníku jsou podrobněji definovány právní

instituty spojené s výchovou dítěte, poručenstvím a jinými formami péče o dítě, jako je již zmíněné poručenství, pěstounství, svěření dítěte do péče jiné osoby a ústavní výchova. (Zákon č. 89/2012 Sb.) Zcela zásadní právní normou je pak zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon podrobně upravuje systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR, opatření v rámci sociálně-právní ochrany, pěstounskou péči, včetně doprovázejících organizací, zařízení sociálně-právní ochrany (zařízeními sociálně-právní ochrany jsou zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory pro děti-viz § 31 odst. 1 zák. č. 359/1999Sb). V neposlední řadě upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí i nezbytný systém kontroly a úpravu souvisejících správních deliktů.

Ochrana uvedených práv je v ČR zajištěna procesními předpisy, konkrétně zák. č. 500/2004Sb., správním řádem, zák. č. 99/1963Sb., občanským soudním řádem, zák. č. 292/2003Sb., o zvláštních řízeních soudních, to vše ve smyslu zásad daných čl. 36 Listiny (právo na spravedlivý proces) a článkem IV Ústavy ČR - ochrana základních práv a svobod soudní mocí.

2 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je poskytována dětem bez rodiny nebo dětem, které nemohou být vychovávány ve své vlastní biologické rodině. Těmto dětem dává náhradní péče možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které má oproti ústavní péči několik výhod. Má pozitivní vliv na jejich psychomotorický vývoj a psychický vývoj.

Náhradní rodinná péče má v České republice několik forem, a to svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče, poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje a osvojení. Podle Zdeňka Matějčka měla v ČR náhradní rodinná péče několik forem. První formou je osvojení, které dále rozděluje na „zrušitelné“ (osvojení 1. stupně), „nezrušitelné“ (osvojení 2. stupně) a mezinárodní osvojení. Druhou formou je podle autora pěstounská péče individuální (příbuzní a cizí osoby) a skupinová (zařízení pro výkon pěstounské péče a SOS dětské vesničky). (Matějček, 2002) V dnešní době se ale objevuje čím dál tím více i pěstounská péče na přechodnou dobu, které se Matějček ve svém díle nevěnoval.

V jednotlivých podkapitolách se zaměřím na historii pěstounské péče, různé formy náhradní rodinné péče a konečně na motivaci a proces rozhodování žadatelů, proč se stát pěstounem.

2.1 Historie pěstounské péče

Je všeobecně známo, že historie je učitelkou života, ale co se týče péče o nechtěné děti, tak je to spíše jakýsi pohled do minulosti kultur a náboženství. Zároveň se historie odráží v budoucnosti. To, jak se my staráme o naše děti dnes, se projeví v budoucnosti. Čím lépe my naše děti vychováme, tím lépe oni budou moci v budoucnu fungovat a vychovávat své vlastní děti.

Pěstounství se původně nazývalo „schovanství“. Co můžeme sledovat dějiny, tak vždy existovaly opuštěné děti. Převážně se jednalo o válečné sirotky. (MPSV, 2015)

První zmínky o osvojení nabylo v zákoně nejdříve ve starém Římě již v době republiky. Adopce se praktikovala jen ve vyšších společenských kruzích k zajištění jména a majetku.

Na našem území neměla pěstounská péče takové kořeny jako adopce i přesto jsou v minulosti patrné zmínky starání se o děti, které nejsou naše.

„Vlašský špitál“, tak se nazývala první pečující instituce, která se starala o osiřelé a opuštěné děti u nás. Tento špitál byl založen na počátku 16. stol. Italy, kteří pobývali

v Praze. Poté následovalo mnoho dalších obdobných institucí, ale vždy se potýkaly s velkými finančními problémy. Závislost těchto institucí byla na dobročinnosti. Vystala otázka, jak tyto nalezince řešit levněji a humánněji. Odpověď na tuto otázku byla zapsána ve vládním dekretu 18. 9. 1788, dnes bychom ji nazvali pěstounskou péčí. V dekretu se přikazuje, že bude dítě ponecháno matce nebo kojné, tak dlouho dokud se nenajde náhradní rodina na venkově. (Gabriel, Novák, 2008)

V 18. stol. v novověku byly zřizovány útulky a nalezince pro opuštěné děti. Opět se děti ujímala jen šlechta, a to bohatí bezdětní manželé, aby zajistili svému rodu kontinuitu. Tyto páry hledaly také náhradu za své zemřelé dítě. Často se zde jednalo i o daleko jednodušší důvody, a to že tyto děti byly levnou pracovní silou. Nalezince byly trvalou zásobárnou dětí pro adopci, později i pro pěstounskou péči. (Matějček a kol., 1999)

Přesně byly sepsány zásady pro pěstouny, jež byly shrnuty v knize, kterou obdržel každý z nich. *„Začínají takto: „nalezenci vydávají se pěstounkám vdaným nebo ovdovělým do péče za plat každého všedního dne v zemském nalezinci. Pěstounky dostavež se osobně od 8 do 9 hodiny ranní do správní kanceláře nalezince opatřeny čistou a dostatečně velkou dětskou peřinkou a vlněným šátkem.“* (Gabriel, Novák, 2008, s. 14)

Budoucí pěstounky musely předložit vysvědčení způsobilosti, které ověřoval obecní a farní úřad a potvrzení od lékaře kvůli fyzické způsobilosti, schopnosti pěstounky ke kojení a v neposlední řadě posoudit i rodinné bydlení. Obecními a farními úřady byla posuzována mravní způsobilost. (Gabriel, Novák, 2008)

Celkově shrnuto, pěstounka musela být zdravá, trochu majetná a mravní. Často to však byla žena chudá a bez majetku, která doma měla další 4 děti vlastní. Plat pěstounky mnohokrát býval jedinou podporou domácnosti. Když si šla pěstounka pro plat, tak farář musel nejprve zkontrolovat dítě, jestli žije a pak teprve vyplatil finanční odměnu. (Matějček a kol., 1999)

Když dítě dovršilo 6 let a pěstounka se již o dítě nechtěla starat, protože dále bylo pěstounství bezplatné, vracela dítě zpět. Tyto děti byly poslány do rodné obce, kde byly svěřeny do rodiny, která se sama přihlásí. Rodina je měla posílat do škol, ale často se stávalo, že děti skončily jako pomocná síla v pastoušce. (Matějček a kol., 1999)

V roce 1901 vyšel zákon o ústavní péči o mládež. Na jeho základě byly zřízeny v Uherském království státní dětské domovy. Dětský domov musel vyvíjet iniciativu, aby děti odcházely co nejdříve do osvojení nebo do pěstounských rodin. Očekávalo se,

že děti v pěstounských rodinách zůstanou do svých 15 let, než se budou moci žít sami. (Gabriel, Novák, 2008)

Pěstounská péče prošla mnoho změnami. Například za první republiky byly známy čtyři typy pěstounské péče. Za prvé to byla péče „nalezenecká“, jednalo se o péči jen do určitého věku dítěte. Na pěstouny dohlížel ústav na základě ústavního poručení. Následně „pěstounská péče řízená a kontrolovaná okresními péčemi o mládež.“ Tato péče byla zdarma, pěstouni byli vyhledáváni okresními péčemi o mládež. Třetí typ pěstounství byla péče v tzv. „koloniích“. Základní myšlenka tohoto typu vznikla na Moravě, posléze se rozšířila i do Čech. V obcích se zakládaly rodinné kolonie. Bylo snazší těmto rodinám pomáhat a kontrolovat je. Posledním typem pěstounské péče byla „dohoda mezi rodiči dítětem a pěstouny bez soudního jednání“. Tento způsob se postupně měnil na pěstounskou péči příbuzenskou a přetrval až do 70 let. (MPSV, 2015)

Z výše uvedeného textu je patrné, že dříve neexistovala žádná příprava náhradních rodičů pro přijetí dítěte do rodiny a nároky na žadatele nebyly nikterak vysoké, ale i přesto nemohl přijít kdokoli a o opuštěné dítě si zažádat.

2.2 Osvojení a adopce

Osvojení a adopce mají stejný význam, jsou to synonyma. Jedná se o nejvyšší formu náhradní rodinné péče. Autorka Scholerová popisuje adopci, jako vztah založený na slibu. (Scholerová, 2002)

Dítě v osvojení se stává dítětem nových rodičů. Děti u adoptivních rodičů mají stejné práva jako děti biologické. O adopci usilují především páry bezdětné. (Zezulová, 2012)

Adoptivní rodiče přijímají dítě, jako by bylo jejich vlastní, přijímají s ním zároveň práva a povinnosti biologických rodičů. Jednoduše řečeno, jako by se jim dítě narodilo.

V občanském zákoníku § 794 je doslova napsáno „*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb., §794)

2.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní výchovy. Místo ústavu je dítě vychovááno v náhradní rodině. Biologičtí rodiče a jejich příbuzní mají možnost dítě i nadále vidat, a když si upraví sociální poměry, mohou žádat dítě zpět do vlastní péče, v některých případech se tak i stává. (Neckář, 2009)

V praxi rozdělujeme pěstounskou péči na individuální a skupinovou. Individuální péče probíhá v běžné rodině. Jsou to rodiče, kteří mají své vlastní děti, stali se pěstouny a přijali pěstounské dítě do vlastní rodiny. Skupinová pěstounská péče se uskutečňuje v aparátech určených pro výkon této pěstounské péče. Jedná se o velké pěstounské rodiny, které vychovávají více pěstounských dětí. Tyto děti v počtu někdy třeba 4-6, jsou vychovávány s vlastními dětmi pěstounů. (Matějček, 2002)

SOS dětské vesničky jsou také typ zařízení pro výkon pěstounské péče. Pěstounka mívá na pomoc další osobu, které se říká teta. Teta pomáhá matce pěstounce při vedení domácnosti a výchově dětí. (Matějček, 2002)

Do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova u rodičů není zajištěna ať již dlouhodobě či krátkodobě. Proto bychom rozdělili pěstounskou péči na dlouhodobou a krátkodobou (přechodnou). Pěstounská péče na přechodnou dobu existuje v českém právním řádu již od roku 2006, zvláštní pozornosti se mu dostalo až s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí 2014. Smyslem této instituce je poskytnout danému dítěti nebo dětem okamžitou pomoc. Touto cestou se ohrožené děti dostanou rychleji do náhradní péče ať už k pěstounům dlouhodobým, nebo k adoptivním rodičům.

V § 958 Občanského zákoníku má pěstounská péče přednost před ústavní výchovou. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče jen na přechodnou dobu, což se nazývá krátkodobá pěstounská péče, ta je obsažena v zákoně 359/1999 Sb. Pěstounská péče na přechodnou dobu je pro pěstouny profesí.

2.4 Svěření do péče jiné fyzické osobě

V základních informacích o pěstounské péči je také popsáno svěření dítěte do pěstounské péče svěřené fyzické osobě (dále jen pěstoun), mezi laiky se též používá názvu - „svěření do péče třetí osoby“. Samozřejmostí je, že takové rozhodnutí je jedině v kompetenci soudu, jestliže to zájem dítěte vyžaduje. Při tomto rozhodnutí je vždy potřeba souhlas rodičů, výjimkou je, je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, či v pěstounské péči na přechodnou dobu z rozhodnutí soudu. Do třech měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí musí být u soudu zahájeno řízení o svěření dítěte do pěstounské péče, tento postup musí být zachován, tím jsou zachovány právní účinky rozhodnutí o pěstounské péči. (Bubleová, 2013)

2.5 Poručnická péče

Dagmar Zezulová se ve své knize shoduje s rozdělením náhradní rodinné péče (dále jen NRP) stejně jako Matějček. Za zdařilejší popis považují od Zezulové o speciální formě NRP, a to je poručenství. Jedná se o situaci, kdy se ocitne v rodině dítě právně volné. V tomto případě se mohou pěstouni stát zákonnými zástupci dítěte a vůči dítěti skládají „*poručenský slib, ve kterém se zavazují k převzetí rodičovské zodpovědnosti a ke správě majetku dítěte*“. (Zezulová, 2012, s. 16)

Dítě právně volné znamená, když dítěti zemřou rodiče, rodiče byli zbaveni rodičovských práv, nebo byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti, anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. (Matějček, 2002)

Není-li tu žádný z rodičů, pro výchovu dítěte určí soud podle § 928 v občanském zákoníku poručníka. (Zákon č. 89/2012 Sb.)

2.6 Motivace a rozhodnutí žadatelů stát se pěstounem

Nejprve se budu věnovat motivaci rozhodnutí stát se pěstounem. Motivy a důvody rozhodnutí stát se pěstounem jsou různé, jako jsou různí lidé, kteří se pro náhradní rodičovství rozhodnou. Škoviera popisuje, že rozhodování v souvislosti s rozhodnutím náhradního rodičovství a přijetí cizího dítěte do rodiny je vždy dlouhé a ne pokaždé spojeno s jednou motivací, ale s více motivy. „*Jde o širokou škálu různorodých motivací – od těch, které jsou „oficiální“ a veřejné, přes skryté důvody až po motivy, které pocházejí z nevědomí nebo je žadatelé vědomě utajují*“ (Škoviera, 2007, s. 53).

Rozhodování je proces výběru alespoň mezi dvěma variantami jednání. (Význam slova) Po procesu rozhodování nastane rozhodnutí, tzn. definitivní výrok. (Význam slova) Rozhodovat se nemusí jen jednotlivec, ale i kolektiv nebo například pár, který se chce rozhodnout, zda přijme cizí dítě do své rodiny a péče.

Při rozhodování se jedná v podstatě o volbu možných řešení, které buď naplní, nebo nenaplní dané očekávání z rozhodnutí. Velmi často se stává, že těžká rozhodnutí oddalujeme, ale nakonec zjistíme, že se vyhnout rozhodnutí nedá. Rozhodování lze chápat jako vystříhání se omylů, jichž se dopouštíme, a jiní to mohou brát naopak. Neuděláme žádnou „hloupost“, abychom mohli učinit správné rozhodnutí. Středověcí myslitelé Řekové a Římané, pro vyvarování se omylů, měli i název: „via negativa“. Doslovný překlad tohoto názvu znamená „negativní cesta“. (Dobelli, 2013)

Dobelli píše, že teoretici mají s rozhodováním velké potíže, praktičtí lidé cestě rozhodnutí velmi dobře rozumějí. (Dobelli, 2013)

Každý jedinec ve svém životě prochází procesem rozhodování. Důležité je určení cíle a zvolení správné cesty. Máme také rozhodování, které daný jedinec nevnímá, například jestli vstane nebo bude sedět. Z toho můžeme usoudit, že nás rozhodnutí provází na každém „našem kroku“.

Prorok se ve své knize *Tvorba rozhodování a analýza v politice* věnuje povětšinou popisu procesu rozhodování v manažerské či politické činnosti, ale i tak lze tyto fáze aplikovat na běžné rozhodování. Mezi fáze ideálního modelu řadí identifikaci problému, analýzu problému, analýzu možných východisek z problému, výběr řešení a jeho realizaci. Při identifikaci daný subjekt dojde k zjištění, že určitá situace nebo jevy jej neuspokojují. V následující fázi, což je analýza problému, dochází k pochopení problému a definování vlastního cíle. Následně se rozhodující subjekt zabývá definováním možných řešení problémové situace, vybírá optimální varianty. Poslední fáze rozhodování je tvořena výběrem řešení a jeho praktickou realizací. Dojde k výběru jedné varianty řešení, kterou subjekt považuje za nejvhodnější a nej přijatelnější. Jedná se o ideální model rozhodování, ale ve skutečnosti může dojít k opomenutí některé z výše uvedených variant. Musíme též podotknout, že dva subjekty, které se budou rozhodovat o stejném problému, většinou nedojdou ke stejnému řešení. (Prorok, 2012)

K rozhodnutí nás vede motivace. Motivaci chápeme jako vnitřní pohnutku, která nás pobízí k činu a podněcuje jednání člověka.

2.6.1 Motivace žadatelů o osvojení

U žadatelů o osvojení přichází jejich rozhodnutí k náhradnímu rodičovství především naplnit svoje rodičovské motivy. (Konečná, 2012) „*Nedobrovolná bezdětnost může být pro dospělého jedince značnou životní zátěží.*“ (Vágnerová, 2012, s. 8) Manželské i partnerské páry dost často slýchávají od lékařů tuto větu: „*Jste z nějakého nevysvětlitelného důvodu neplodní. Z lékařského hlediska pro vás nemůžeme nic udělat.*“ (Scholerová, 2002, s. 10) Tito rodiče se postupně smiřují s faktem neplodnosti, proto bychom mohli jejich motivaci chápat jako velmi osobní a rigidní.

2.6.2 Motivace žadatelů o pěstounskou péči

Jaká je motivace uchazečů o pěstounskou péči budu zjišťovat v praktické části. Každý člověk, který nemá naplněnou potřebu, v tomto případě např.: „*touha po dítěti, nebo pomoci osamělému či ohroženému dítěti*“, vzbuzuje v člověku dosažení

uspokojivého stavu. Tato touha může být zařazena do oblasti „nenaplnění rodičovských potřeb“. Motivací tudíž může být „stát se rodičem“, i když jen formou pěstounství.

V knize *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* jsou popsány nejčastější motivační důvody vedoucí k rozhodnutí stát se pěstounem nebo poručníkem, např.: touha po dítěti, pořídit svému dítěti sourozence, touha pomoci dítěti, udělat dobrý skutek nebo zúročit své vychovatelské schopnosti. Každý uchazeč by se měl při rozhodování a své motivaci zamyslet nad tím, zda má dostatek fyzických i duševních sil, zda je empatický a velkorysý přijmout do vlastní rodiny cizí dítě. Také musí být ochoten vzdát se vlastního pohodlí či zaběhnutého životního stylu. Žadatel musí být také připraven na možnost, že jeho rozhodnutí se nemusí setkat s pochopením širší rodiny a okolí. (Bubelová, 2013)

Motivace a rozhodnutí by mělo být dostatečně pevné a jisté, neboť vychovávat dítě, které si do budoucí nové rodiny „nese na zádech baťůžek nevyrovnaných citů a nesprávných návyků“, je velmi těžké.

Rozhodnutí stát se pěstounem vyžaduje svůj čas. Každý zájemce si musí dobře zvážit všechna pro a proti, a jakmile k rozhodnutí dospěje, čeká ho asi roční proměna v pěstouna.

3 Proces přípravy budoucích pěstounů

V této kapitole se budu věnovat základním znakům žadatele o pěstounskou péči a poté celkovému průběhu procesu od podání žádosti až po praktickou realizaci příprav. Vzhledem k výzkumnému šetření popis procesu příprav budoucích pěstounů velmi úzce souvisí se zjišťováním hlavního cíle mé práce.

3.1 Kdo se může stát pěstounem

Pěstounem se může stát každý manželský pár nebo jednotlivec, který dovršil 18-ti let věku. Také to mohou být páry, které spolu prokazatelně delší dobu žijí, i přesto, že nejsou oddáni. Žádat o adopci či pěstounskou péči mohou lidé bezdětní, ale samozřejmě i s vlastními dětmi, kteří se rozhodli pomoci opuštěným dětem. (Neckař, 2009)

3.2 Podání žádosti

V této fázi již víme, že mají žadatelé nakročeno k tomu, aby se stali pěstouny, ale aby k tomu mohlo dojít, musí nejprve podat žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče. Dítě se do rodiny nedostane hned po podání žádosti, ale je to další krok, jak dosáhnout cíle stát se pěstounem.

Žadatelé se obrátí na příslušný úřad obce s rozšířenou působností (městský úřad), ve větších městech na magistrát, konkrétně na oddělení sociálně-právní ochrany dětí oboru sociálních věcí. Na tomto pracovišti se uchazečům věnuje sociální pracovnice, která má na starosti náhradní rodinnou péči a měla by je do budoucna provázet celým procesem zprostředkování, což znamená až do soudního rozhodnutí o převzetí dítěte do péče a ještě po celou dobu realizace osvojení dítěte nebo pěstounské péče či poručenství. (Gabriel, Novák, 2008)

Sociální pracovnice musí se žadateli provést úvodní a informační pohovor, jaká je jejich motivace a zároveň zjistí, jaké mají představy o dítěti, které chtějí přijmout do vlastní rodiny. (Gabriel, Novák, 2008)

Žadatelé o pěstounskou péči obdrží formulář, který je ke stažení na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Úřad však nemůže odmítnout přijetí žádosti, když není vyplněna na daném formuláři. Podmínkou podle zákona o sociálně-právní ochraně je, že žadatelé k žádosti musí připojit písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany je oprávněn o nich zjišťovat další potřebné informace, nebo zda nedošlo

v poměrech uchazeče ke změnám. Žadatelé též písemně souhlasí s osobní účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny (povinný kurz). (Bubleová, 2013)

Žádost je základem spisové dokumentace uchazečů. Spisová dokumentace musí, krom žádosti, také obsahovat:

- doklad o státním občanství nebo povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu – stačí fotokopie občanského průkazu
- fotografie obou žadatelů – mělo by se jednat o fotografie barevné a nejlépe portrétní. Sociální pracovnice by měla také upozornit na výraz žadatelů na fotografii. Fotografie je jedna z prvních informací, kterou členové poradního sboru při jednání o výběru žadatelů vhodných pro konkrétní dítě získávají. I přesto, že to jsou profesionálové, neubrání se prvnímu dojmu.
- zpráva o zdravotním stavu – obvodní lékař podává zprávu o zdravotním stavu žadatele
- potvrzení o stálém příjmu od zaměstnavatele, pokud možno i jeho posudek – žadatelé nemusí podle současné právní úpravy předkládat posudek zaměstnavatele, ale na doporučení sociálních pracovníků by jej měli dobrovolně předložit
- zpráva o sociálních poměrech – tuto zprávu zpracovává sociální pracovnice na základě návštěv u žadatele
- opis rejstříků trestů – nejedná se o výpis, ale o opis. Rozdíl mezi těmito dokumenty spočívá v tom, že ve výpisu nejsou tresty, které byly zhlazeny a v opisu jsou popsány všechny spáchané činy, respektive uložené tresty
- písemný souhlas s absolvováním přípravy na přijetí dítěte – žadatel se musí zúčastnit přípravy pro přijetí dítěte jak teoretických, tak i zážitkových kurzů
- posudek (stanovisko) obecního úřadu – při posbírání veškerých informací vydává svoje stanovisko obecní úřad (Gabriel, Novák, 2008)

Ve své žádosti musejí žadatelé také zvolit, o jaký typ pěstounské péče mají zájem a kterou by chtěli vykonávat.

Konečným cílem sociálního pracovníka na městském úřadě je shromáždit veškerou dokumentaci a ta se dál předá na krajský úřad k dalšímu posouzení. K tomuto předání dochází zhruba po 2 až 3 měsících od podání žádosti. (Gabriel, Novák, 2008)

Krajský úřad zajišťuje žadatelům posouzení jejich zdravotního stavu u posudkového lékaře a posléze jim zajistí absolvování odborné přípravy na přijetí dítěte do rodiny. Po

přípravách následuje psychologické vyšetření. Smyslem psychologického posouzení je zjistit vhodnost žadatelů a předpokladů k přijetí dítěte se specifickými potřebami. Do poloviny roku 2006 byl tento postup jiný. Nejprve se zkoumal psychologický profil žadatelů a podle výsledků byli či nebyli zařazeni do evidence. Po zařazení následovala odborná příprava. Při této změně probíhalo mnoho diskuzí mezi odborníky, kteří se převážně shodují, že tato změna je větším přínosem, neboť uchazeči mají více informací a zřetelnější představu o náhradní péči než dříve. V knize od Nováka a Gabriela je též popsána i nevýhoda nového postupu. Žadatelé si udělají obrázek o tom, co při psychologickém vyšetření zamlčet či naopak říci, jedná se převážně o citlivé informace rodiny. Zamlčování informací může vést ke zkreslenému výsledku vyšetření. (Gabriel, Novák, 2008)

V průvodci náhradní rodinou péčí je v poznámce napsáno, že žádost lze v průběhu jejího vyřizování podle aktuální situace písemně přerušit, případně zrušit. (Středisko náhradní rodinné péče, 2014)

3.3 Odborná příprava

V následující podkapitole se budu věnovat tématu odborných příprav žadatelů o pěstounskou péči. Odborné přípravy patří mezi další části procesu o zprostředkování náhradní rodinné péče, kterou žadatelé musejí v průběhu procesu absolvovat, aby dosáhli cíle stát se pěstounem či osvojitelem.

Již v minulé kapitole jsem se zmínila, že by měl žadatel vědět, jaké dítě hodlá přijmout do rodiny (viz podkapitola 6.2). Budoucí pěstouni mají určité představy o tom, jak by dítě mělo vypadat, jaké by mohlo mít vlastnosti, jak by mělo být staré, jakého pohlaví apod. Avšak informace o dětech určených do náhradní rodinné péče nemusejí být kompletní a ucelené. K tomu, aby budoucí pěstouni věděli, co všechno náhradní rodičovství obnáší, jaká jsou jejich práva a povinnosti, s čím může dítě do nového prostředí rodiny přijít, tak právě k tomu účelu jsou určené odborné přípravy.

Odbornými přípravami jsou podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, krajské úřady, které mohou samotnou realizaci těchto kurzů pověřit i jiné organizace s patřičnou akreditací. Každá tato organizace má k dispozici Metodické doporučení MPSV ČR č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Konkrétní podoba příprav v jednotlivých krajích naší republiky se liší, i když má společný základ. Tato skutečnost

vedla autorky knihy Přípravy pro budoucí náhradní rodiče ke sjednocení metodického postupu příprav. (Vávrová, 2012)

Mezi nejčastější otázky žadatelů na začátku odborných příprav je, zda je vůbec možné se připravit na náhradní rodičovství, zda jsou dost silní, zda ochota a dobrá vůle stačí na to, aby se řádně postarali a vychovali „cizí“ dítě, které má za sebou složitou minulost. Odpovědí na tyto otázky bývá také povinný přípravný kurz žadatelů pro náhradní rodinnou péči. Zezulová ze zkušeností z praxe připouští, že žádná příprava nepřipraví budoucí rodiče na to konkrétní dítě, které k nim přijde. (Zezulová, 2012)

Mezi základní principy přípravných kurzů v první řadě patří kvalitní příprava na rodičovství, která dává šanci dobře obstát v těžké roli budoucích rodičů. Každý žadatel se nachází v jiné životní situaci, jinak smýšlí o náhradní rodinné péči, a proto je důležitý individuální přístup. Dalším principem je konfrontace mezi žadatelskými páry. Páry si uvědomují lépe svoji situaci a motivaci, vzájemně si mohou předávat své poznatky z kurzu a tím si více uvědomují svoji motivaci k přijetí dítěte. Proces dítěte v náhradní péči je dlouhodobý a proto by příprava neměla končit zařazením do evidence, ale měl by být nepřetržitý. U pěstounské péče na přechodnou dobu by měla být příprava hlubší, neboť jsou u tohoto typu pěstounství kladeny větší nároky na péči s ohledem na přechodnost. (Vávrová, 2012)

3.4 Praktická realizace příprav

Jak již bylo řečeno, poskytování informací by mělo v rámci praktických příprav probíhat srozumitelnou a především přístupnou formou. V této kapitole popíší praktickou realizaci přípravných kurzů i s praktickými příklady. Na metodice, kterou především v této kapitole budu používat, se podílelo více autorů textu. Tato metodika je přehledná, pro všechny srozumitelná, jasná a pochopitelná.

„Odbornou přípravu vnímáme jako vzdělávací skupinu a našim cílem je propojit všechny informace tak, aby všem účastníkům dávaly smysl a podávat je takovou formou, aby byla srozumitelná pro všechny.“ (Hofrová, Rotreklová, 2009, s. 18)

Odborníci přes náhradní rodinnou péči se hodně zamýšleli nad tím, jakým způsobem představit a zrealizovat celý kontext přípravných kurzů. Uvažovali, zda by se mělo jednat jen o přednášky, nebo by kurz měl mít formu zážitkových technik a když propojí obojí, tak v jakém poměru? Při psychologických výzkumech se ukázalo, že člověk své okolí nejlépe poznává interakcí dvou psychických procesů – poznávacích a

citových, proto propojení zážitkové a přednáškové části se zdá být ideálním řešením. (Konečná, Koubová, 2010)

V metodice příprav pro náhradní rodiče jsou popsány dvě varianty povinné přípravy pěstounu. Příprava individuální, to jsou úvodní a závěrečné pohovory se zájemci, které musí souhlasit s konkrétními potřebami, očekáváním a požadavků žadatelů. Druhá varianta přípravy je skupinová, která zahrnuje teoretickou a sebezkušnostní část, zároveň by tato varianta měla být přizpůsobena živosti skupiny. Propojením těchto dvou variant, dává možnost intenzivnější práce a otevírá více prostoru pro poznání individuality žadatele. Skupinová práce umožňuje žadatelům porovnat si své názory a představy o náhradní péči. Při individuální práci zájemci ocení soukromí a mohou otevřeněji hovořit o svých pochybnostech a názorech, které by ve skupině neprobírali. (Vávrová, 2012)

Místo konání přípravných kurzů by mělo korespondovat se slovy jako je bezpečné, vlídné, respektující, apod. Lektoři příprav jsou převážně sociální pracovníce, pedagogové, psychologové či terapeuti. Je velmi důležité, aby tito odborníci měli zkušenosti s náhradní rodinou péčí nebo s dětmi vyrůstajícími mimo biologickou rodinu. (Vávrová, 2012)

Samotnou přípravu rozdělujeme na teoretickou a praktickou (zážitková) část. Teoretická část se skládá z odborných přednášek, které jsou prezentovány v odpoledních či celodenních blocích. Praktická neboli zážitková část se zpravidla provádí prostřednictvím vícedenních setkání. Nejčastěji to bývají pobytové víkendy. (Gabriel, Novák, 2008)

Časový rozsah příprav se pohybuje mezi 65 až 80 hodinami, ale vždy závisí na individuálních potřebách uchazeče. Jestliže některý ze zájemců již v minulosti prodělal kurz náhradní péče, tak jeho návaznost na předchozí kurz již není tak obsáhlá, příprava by se měla pohybovat přibližně do 20 hodin. (Vávrová, 2012)

Struktura základního přípravného kurzu:

Individuální část obnáší osobní vstupní schůzku se zájemci. Jedná se o pohovor se sociální pracovnící, která žadatele provází po celou dobu příprav. Sociální pracovníce získává základní informace o zájemcích například věk, vzdělání, bytová situace, zdravotní stav. Dále se pracovníce vyptává žadatelů na jejich minulost, jaké měli například trauma v dětství, nebo tragické úmrtí či domácí násilí. Mezi těmito dotazy nesmí chybět otázky typu, jakou mají motivaci k náhradní rodinné péči, jaké mají záliby, vztahy v rodině, co čekají od příprav, anebo, jaké mají plány do budoucna.

Získané informace mohou použít lektori, kteří sestavují různé bloky kurzů. (Vávrová, 2012)

Teoretická část přípravy neboli skupinová část se dělí do čtyř úseků:

- *Úvodní setkání skupiny* – vzájemné seznámení, jak bude kurz probíhat, co se bude přednášet, jaká budou daná pravidla. Na setkání se musí vytvořit přátelská atmosféra, aby účastníci překonali ostych před ostatními. Je kladen důraz na mlčenlivost o informacích.
- *Sociálně právní problematika náhradní rodinné péče* – v této části se uchazeči seznamují s legislativou náhradní rodinné péče.
- *Psychologické a zdravotní aspekty v oblasti náhradní rodinné péče* – cílem této části je předat budoucím náhradním rodičům veškeré informace o dětech, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu. Nutno podotknout, že mnozí žadatelé si myslí o těchto dětech, že nemají jiné potřeby než jejich vlastní děti. V této části je lektor vyvádí z omylu.
- *Rodina a náhradní rodina* – v posledním úseku kurzu se lektori zaměřují na objasnění otázek jak komunikovat s dítětem v náhradní rodině a že přijetí dítěte jejich cesta nekončí, naopak něco nového a v podstatě neznámého začíná. (Vávrová, 2012)

V různých metodikách jsou popsány doporučující okruhy otázek ke každé části příprav.

Po teoretické části začíná příprava sebezkušenostní. Je to skupinová část přípravy, která se skládá ze tří setkání celé skupiny uchazečů. Tento úsek přípravy pomáhá žadatelům nahlédnout do další úrovně jejich osobnosti. Například posiluje důvěru v jejich vlastní kompetence, hlavně rodičovské. Žadatelé se zaměřují na sebe, aby byli schopni lépe pochopit „*pohled na rodinu, jako na systém*“. (Vávrová, 2012, s. 14))

„*Sebezkušenostní program se dále zaměřuje na podporu kreativity, odvahy, k experimentu, uvolňuje někdy poněkud rigidní a nereflektované lpění na „jedině správných“ postupech vyčtených v příručkách.*“ (Vávrová, 2012s. 14)

Další částí přípravy je příprava nazvaná specifická, která je individuální práci podle konkrétních potřeb žadatele. Jak již bylo řečeno, při prvním pohovoru s žadatelem je sestaven individuální plán, který se v této části přípravy využívá jako vodítko, ale je možné ho i měnit. Tato fáze probíhá s jednotlivci, páry, nebo v menších skupinách s podobnými zájmy. (Vávrová, 2012)

A na závěr příprav se zájemci o náhradní rodinnou péči opět setkají se sociální pracovnící, která prováděla prvotní pohovor. V některých případech se při individuálním závěrečném pohovoru účastní i další odborník organizace, například psycholog. Tímto setkáním je uzavřen celý kurz, společně je hodnocen průběh kurzu, sebereflexe, připravenost žadatelů, závěrečné představy o tom, jaké dítě by chtěli přijmout do rodiny a zároveň mají žadatelé další možnost zjistit odpovědi na otázky, které jim při kurzu nebyly zodpovězeny. (Vávrová, 2012)

Sociální pracovníce, která byla po celou dobu příprav k dispozici žadatelům, sepíše závěrečnou zprávu a pošle ji zadavateli, v tomto případě je to krajský úřad. Tato zpráva je jedním z podkladů k posouzení žadatele o náhradní rodinnou péči. Odborníci posuzování musí brát zřetel na názory a postřehy ostatních lektorů. Ve zprávě jsou popsány klady i zápory budoucích rodičů při výchově dětí bez domova. Žadatelé jsou s touto zprávou osobně seznámeni, což stvrzují vlastním podpisem.

3.5 Co je přínosem odborných příprav

Škoviera poukazuje na důležitost odborných příprav, měly by dopomoci identifikovat skutečný motiv pro přijetí dítěte a představy o něm. Odborné přípravy by měly náhradní výchově předcházet. (Škoviera, 2007)

Co je cílem a tím tedy i přínosem pro pěstouny popisuje Gabriel a Novák ve své knize. Žadatelé po absolvování kurzu mají dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče. Náhradní rodiče by měli mít již utvořenou jasnou představu o fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem nového člena rodiny. (Gabriel, Novák, 2008)

V rámci příprav měl každý z uchazečů možnost setkat se s odborníky z praxe a hovořit s nimi o tom, co je zajímalo. Také se setkávali s osvojiteli a pěstouny, kteří již o přijaté dítě pečují a předali budoucím pěstounským rodičům své osobní zkušenosti s náhradní rodinnou péčí a zodpověděli jim dotazy, které je zajímaly. (Středisko náhradní rodinné péče, 2014)

V knize *Osvojení a pěstounská péče* autoři na závěr kapitoly o přípravném kurzu píší přímo budoucím pěstounům v podobě rady. *„Úspěšné přijetí dítěte a jeho další harmonický vývoj bude velmi záležet na tom, jak budete připraveni je přijmout, v jakém prostředí bude vyrůstat, jaká bude atmosféra vaší rodiny, jak se budete cítit především vy, v jaké budete kondici. Proto neváhejte a dělejte vše co je vám milé, ať získáte*

dostatek energie a duševní pohody, kterou pak snáze předáte svému dítěti“. (Matějček, Koluchová, 2002, s. 17)

Z výše uvedeného usuzuji, že úspěch stát se dobrým náhradním rodičem, závisí na připravenosti a dostatku informací, které později pěstouni využijí při výchově pěstounských dětí. Přípravný kurz je prevencí možnosti selhávání v náhradní rodinné péči.

Praktická část

4 Metodologie výzkumného šetření

V předcházejících kapitolách jsem vymezila teoretický rámec, v této kapitole se věnuji metodologii výzkumu. Následně popíšu transformaci a představím hlavní a dílčí výzkumné otázky.

V teoretické části své bakalářské práce jsem nastínila systém náhradní rodinné péče s hlavním zaměřením na zprostředkování a přípravu budoucích pěstounů. Výzkumná část mé práce je zaměřena na cestu, kterou musí žadatelé projít, aby se mohli stát náhradními rodiči dětem bez domova.

Zaměřím se zejména na pohled žadatelů ohledně procesu přípravy. Zajímat mě bude jejich motivace a hodnocení celého zprostředkování (způsobu poskytování informací, přínos odborné přípravy a možnosti jejího zefektivnění), připomínky k danému tématu a také zejména jejich návrhy na možné vylepšení.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem praktické části je zjistit odpověď na otázku – „Jaký je pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů“. K odpovědi na moji hlavní otázku by mě měly přivést dílčí cíle prostřednictvím tazatelských otázek v rozhovoru.

Dílčím cílem číslo jedna je zjistit, jaké jsou důvody rozhodnutí k pěstounské péči respondentů, druhý dílčí cíl se týká očekávání žadatelů od procesu příprav, který podstupují. Za třetí zjistit, jak žadatelé vnímali proces příprav z hlediska obsahu. Čtvrtým dílčím bude zjistit pohled žadatelů na proces příprav z hlediska organizace.

Hlavní cíl práce je:

Zjistit pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů.

tabulka 1: Transformační

Hlavní cíl	Dílčí cíle (DC)	Tazatelské otázky (TO)
Zjistit pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů	DC1: Zjistit důvody rozhodnutí k PP respondentů.	TO1: Jaká byla Vaše motivace k rozhodnutí stát se pěstounem?
		TO2: Kdo všechno se podílel na procesu rozhodování?
		TO3: Kde jste se dozvěděli o pěstounské péči a jak jste získávali informace?

	DC2: Zjistit, očekávání respondentů od procesu příprav.	TO4: Jaká byla vaše původní očekávání od procesu příprav?
		TO5: Jak jste se na proces připravovali?
		TO6: Měli jste z něčeho obavy nebo naopak jste se na něco těšili? A na co?
	DC3: Zjistit, jak žadatelé vnímali proces příprav z hlediska obsahu.	TO7: Jak jste vnímali obsah zařazených témat?
		TO8: Jak jste vnímali testy? Byly nějaké testy, které vám byly nepříjemné? Které a proč?
		TO9: Jak jste vnímali víkendové pobyty se zážitkovými technikami?
		TO10: Myslíte si, že stávající podoba kurzů vás připraví na PP, nebo byste něco změnili?
		TO11: Jaký vliv měla příprava na vaši schopnost být dobrým pěstounem?
		TO12: Jak naplnily přípravy vaše původní očekávání?
		TO13: Chybělo vám něco při přípravě nebo tam bylo naopak něco navíc?
	DC4: Zjistit pohled žadatelů na proces příprav z hlediska jejich organizace.	TO14: Jak jste vnímali organizaci příprav?
		TO15: Jak jste byli informováni o dalším postupu?
		TO16: Jak vám byly sděleny celkové výsledky?

4.2 Strategie výzkumných aktivit

Podle Hendla se metodologie zabývá „*systematizací, posuzováním a navrhováním strategií a metod výzkumu. Předmětem této disciplíny jsou nástroje vědy.*“ (Hendl, 2016, s. 31) Občas se slovo metodologie objevuje i v jiném významu, někteří badatelé ho používají ve svých vědeckých textech a označují tím popis vědeckého uspořádání výzkumné akce. Výsledek metodologických otázek je často ovlivněn filozofickým pohledem. Jakým způsobem bude výzkum proveden, závisí velmi na našich úsudcích, charakterem společnosti, cílovou otázkou, externími vlivy a v neposlední řadě i na našem okolí. (Hendl, 2016)

Výzkumný proces vede k poznání a lepšímu porozumění sociálního světa a umožní odhad. Záměr výzkumu kategorizujeme do jedné ze tří skupin:

- Explorace – provádí se průzkumový výzkum, abychom se co nejvíce dozvěděli o novém tématu. Vlastnosti tohoto výzkumu by měli korespondovat s kreativností, flexibilitou a zohledňovat všechny nepředvídané jevy. Jde hlavně o první pokusu navrhnout nový koncept.
- Explanace – jde o výzkum, kde daný jev byl již popsán a potřebujeme zjistit, poznat a vysvětlit, proč se věci odvíjejí daným postupem.
- Predikce – je pokus předpovědět nějaký jev. Předpovídat můžeme jen v případě, že máme informace, které známe předem, pak teprve můžeme určit, co se stane v následujících momentech. (Hendl, 2016)

4.2.1 Výzkumná strategie

Pro výzkumné šetření jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii.

Známe dvě základní podoby výzkumu, které se uplatňují v sociálně-vědním výzkumu - kvalitativní a kvantitativní. Jelikož se kvalitativní a kvantitativní způsoby mohou vzájemně doplňovat, dá se použít i smíšený způsob výzkumu.

Kvalitativní výzkum vychází z fenomenologie, etnometodologie, symbolického interakcionalismu (interpretativní paradigma), opírá se o indukci (pozorování – zjištění pravidelností – závěry – teorie). Je to nenumerické šetření a interpretace. Cílem je odkrýt význam informací, získat popis zvláštností případů a rozvíjet teorie o fenoménech světa. (Hendl, 2016)

Kvantitativní výzkum vychází z pozitivizmu, opírá se o dedukci (teorie – formulace hypotéz – pozorování – testování hypotéz – interpretace a zobecnění). Vychází z teorie a předpokládá projekt výzkumu. Tento druh výzkumu probíhá více strukturovaně a opírá se spíše o deduktivní postupy vědecké metody. Cílem kvantitativního výzkumu je testování hypotéz a teorií. Kvantitativní výzkum má pevně stanovený průběh, výsledky jsou analyzovány pomocí statistických metod. (Hendl, 2016)

Strauss a Corbinová ho definují takto: „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Oba přístupy, jak kvalitativní, tak i kvantitativní přispívají rozšiřovat naše znalosti o člověku a sociálním světě, i když každý po svém. Nelze se dívat na oba

přístupy, jako by byly v konfliktu, ale každý má svůj význam a tyto strategie se doplňují. Metodologové Glaser a Strauss tvrdí, že neexistuje konflikt mezi těmito metodami, přesto se však domnívají, že u kvalitativního přístupu jsou data důležitější při sestavování hypotéz. (Glasser, Strauss dle Hendla, 2016)

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, protože jsem považovala za podstatné dostat se do této problematiky hlouběji a konkrétně pak hovořit s každým respondentem.

4.2.2 Výzkumná technika

Při vybírání techniky pro sběr informací je velmi důležité znát typ informací, dále pak záleží, od koho tyto informace budeme získávat a za jakých podmínek se tak bude dít. Jestliže je pevně daný výzkumný plán, je velmi těžké ho změnit, pro pružné plány to neplatí. Dle Hendla by se volba techniky měla řídit výzkumným problémem, proto je důležité získat přehled o nejrůznějších technikách výzkumu. Volba může být ovlivněna možnostmi výzkumníka. Ve všech plánech kvalitativního výzkumu shromáždíme informace pomocí dotazování, pozorování a sběru dokumentů. (Hendl, 2016)

Po přípravě celkového plánu sběru informací, jsem si zvolila výzkumnou techniku rozhovoru pomocí návodu s otevřenými otázkami. Dle Hendla tento „*návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna, pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém*“. (Hendl, 2016, s. 178)

Oproti tomu Miovský tuto techniku nazývá polostrukturovaný rozhovor. Dle něj se jedná o nejčastější podobu techniky rozhovoru. Miovský popisuje, že polostrukturovaný rozhovor sice vyžaduje větší přípravu, ale zároveň dokáže vyřešit mnoho obtíží a nevýhod, které jsou u nestrukturovaného nebo plně strukturovaného rozhovoru. (Mioviský, 2006)

Při rozhovoru budu klást otázky respondentům, naslouchat jejich vyprávění a získávat tak potřebné informace pro svoji interpretaci. Mé otázky se budou vztahovat k názorům, pocitům, hodnotám a vnímání respondentů na dané téma.

4.3 Výběr a popis souboru respondentů

Výběr výzkumného souboru nebyl náhodný. Získat kontakty na případné respondenty výzkumu bylo velice náročné, protože údaje o žadatelích nejsou veřejně dostupné. Získat respondenty pro můj výzkum, jsem se snažila dvěma způsoby. Ve spolupráci s organizací, která s pověřením krajského úřadu realizuje odborné přípravné kurzy pro žadatele o náhradní rodinnou péči, jsem e-mailem kontaktovala absolventy odborných příprav. Těmto jedincům jsem zaslala e-mail s informacemi o mém výzkumu a požádala je o jejich účast na výzkumu. Ti, jež mi odpověděli, byli při splnění podmínek zařazeni do výzkumu jako respondenti. Další respondenty jsem získávala pomocí metody tzv. sněhové koule.

Metoda sněhové koule je volba získání dalších účastníků výzkumu na základě doporučení, od již získaných respondentů. (Hendl, 2016)

Hlavním kritériem pro výběr výzkumného vzorku byla podmínka, aby se jednalo o žadatele o pěstounskou péči, kteří již mají rozhodnutí o výkonu pěstounské péče. Na základě těchto kritérií jsem pro výzkum získala 6 respondentů.

Kvůli zachování anonymity respondentů nejsou používány jejich jména. Všichni respondenti poskytli ústní souhlas s použitím získaných informací pro bakalářskou práci. Anonymitou respektuji soukromí jednotlivých respondentů. Všichni oslovení žadatelé mi přislíbili rozhovor, který bude nahráván na diktafon. Při přípravě na rozhovor s respondentem 6 mi telefonicky sdělili, jestli by bylo možné rozhovor nenahrávat. Poslední partnerský pár mi oznámil, že by byli raději, kdyby otázky, na které budou odpovídat, byly předloženy formou písemného dotazování.

Tabulka 2: Soubor respondentů

Respondenti	Kdo	Věk	Proč PP	Počet dětí v PP	Typ dotazování
Respondent 1	Muž	37	Nutnost	2	Rozhovor
Respondent 2	Partnerský pár	ž-46, m-38	Chtěli	0	Rozhovor
Respondent 3	Manželský pár	ž-49, m-51	Chtěli	2	Rozhovor
Respondent 4	Manželský pár	ž-47, m-38	Chtěli	2	Rozhovor

Respondent 5	Žena	46	Chtěla	3	Rozhovor
Respondent 6	Partnerský pár	ž-42, m-50	Chtěli	1	Písemné dotazování

Zdroj: vlastní výzkum

Respondent č. 1:

Pěstoun je muž romského etnika, který se rozhodl stát se pěstounem z nutnosti. Se svoji družkou společně vychovávali dva syny z jejího předchozího vztahu a další šest dětí z jejich partnerského soužití. Žena se dostala do konfliktu se zákonem a musela nastoupit 12-ti letý výkon trestu. Jejich biologické děti zůstaly automaticky v péči otce, ale starším dvěma synům hrozil dětský domov. Muži byla nabídnuta pěstounská péče, kterou přijal kvůli své partnerce. Z rozhovoru s pěstounem bylo patrné, že nemá tušení o přípravném kurzu, kterého se jako žadatel měl povinnost zúčastnit. Prý byl jen na psychologickém vyšetření.

Respondent č. 2:

Pěstouni jsou v partnerském soužití, společně vychovávají vlastní devítiletou dceru. Žena má ještě dospělého syna z předchozího vztahu, ale ten již s nimi nežije. V roce 2015 pár podával žádost o zařazení do příprav pěstounské péče, kterou absolvovali, v roce 2016. Nyní jsou již vyškolenými pěstouny a jsou v kontaktu se čtyřletým chlapcem, kterého by rádi přijali do rodiny. Rozhodnutí po přípravném kurzu bylo kladné, ale nyní, se rodina potýká s překážkami. Dle sdělení soudu je partnerský pár celkově nevyhovující.

Respondent č. 3:

Pěstouni jsou manželé, kteří se pěstounské péči věnují 3 roky. Tento pár, který spolu žije 25 let, má již dospělého syna a šestnáctiletou dceru. Žena již v minulosti docházela jako dobrovolník do dětského domova. Při této její činnosti, rodina působila jako hostitelská. Z dětského domova k nim docházela desetiletá dívka. Po absolvování přípravného kurzu, jim byli svěřeni biologičtí sourozenci, chlapec dva roky a dívka sedm let. Biologičtí rodiče dětí byli zbaveni rodičovských práv.

Respondent č. 4:

Pěstouni jsou manželé, kteří byli do přípravného kurzu zařazení před pěti lety. Žena má z předchozího manželství dvě dcery. Starší dcera již žije samostatně a mladší patnáctiletá dcera, své nové sourozence přijala jako za vlastní. Rodina se stará o poloromské děti, chlapec 8 let a dívka 6 let. Manželé přijali děti do rodiny, ze

zařízení Klokánek. Jejich biologická matka se o ně nedokázala postarat, ale i přesto přivedla na svět další dvě děti.

Respondent č. 5:

Pěstounkou je žena samoživitelka, jež vychovává čtrnáctiletou dceru. V domácnosti s nimi žije babička, která s výchovou velmi výrazně pomáhá. Domov poskytla nevidomému tříletému chlapci s mentálním postižením. Mentální postižení mu způsobila jeho biologická matka vlivem špatné péče. Po dvou letech byla pěstounka požádána, aby přijala do rodiny jeho dva polorodé sourozence dívku a chlapce. Pěstounka se zúčastnila povinného přípravného kurzu před 3 lety.

Respondent č. 6:

Pěstouni jsou partnerský pár, který spolu žije 15 let, a vychovávají dvanáctiletého chlapce. Chlapec je syn ženy z předchozího vztahu. Do rodiny přijali dívku ve věku 6 let. Tento pár přes původní souhlas s nahráváním rozhovoru nakonec odpověděl pouze písemně.

4.4 Průběh výzkumu

Svoji bakalářskou práci jsem psala přibližně od poloviny měsíce října 2016 do poloviny března 2017, z toho mi teoretická část trvala zhruba čtyři měsíce. Ještě před začátkem psaní jsem sháněla potřebné materiály a načítala k tématu se vztahující literaturu. V průběhu třetího měsíce jsem již oslovovala organizaci Náhradní rodinné péče v Pardubicích, která mi pomohla oslovit pěstouny, kteří již kurz absolvovali a byli ochotní poskytnout rozhovor ke sběru potřebných informací. Jak jsem již popsala v minulé kapitole - Výběr a popis souboru respondentů, nepodařilo se mi od organizace získat potřebný počet pěstounů, proto byla zvolena metoda sněhové koule. Před začátkem rozhovorů jsem se opět ujišťovala, zda mohu použít odpovědi oslovených pěstounů ke své práci a všichni souhlasili.

Provést rozhovory s respondenty nebylo časově náročné. Náročná se naopak jevila domluva termínů na poskytnutí sjednaných rozhovorů. Respondenty, se kterými jsem se dohodla na poskytnutí rozhovoru, jsem dopředu informovala, čeho se mé dotazy budou týkat o možném informování s výsledky výzkumu. Rozhovory trvaly zhruba 30-40 minut v jejich přirozeném prostředí u nich doma. Následně jsem rozhovory přepsala, analyzovala zjištěná informace, a to mi již dávalo prostor pro sepsání vlastního závěru.

4.5 Rizika výzkumu

Za prvotní možné riziko při výzkumu vnímám skutečnost, že jsem si sama procesem přípravy pěstounů úspěšně prošla. Měla jsem v úmyslu oslovit mé spoluuchazeče o pěstounskou péči, ale obávala jsem se, že by mohlo dojít k určitému zkreslení informací. Rozhovory by se mohly ubírat směrem vzpomínání na průběh kurzu. V průběhu přípravných kurzů jsme se natolik sblížili, že se i nadále navštěvujeme a předáváme si potřebné zkušenosti již z výchovy svěřených dětí. U tohoto rizika jsem se vyvarovala rozhovorům se spoluúčastníky stejného kurzu a naopak jsem se pokoušela pro výzkum získat respondenty, se kterými jsem se předem neznala, aby závěrečná analýza nemohla být natolik ovlivněna mým vlastním úsudkem.

Druhé možné riziko jsem vnímala při sestavování tazatelských otázek, neboť jsem byla ovlivněna sama svými pocity z přípravných kurzů. I přesto jsem se snažila o jistý odstup a k vypracovaným otázkám jsem se dále několikrát vracela, abych si vše mohla dostatečně promyslet, zároveň tomuto riziku pomohly předejít konzultace s vedoucí práce, aby k takovému zkreslení nedošlo.

Oproti již zmíněným rizikům musím zmínit i výhody spojené s mým absolvováním kurzu. Při celkové přípravě bakalářské práce jsem hned od prvopočátku měla jasné představy, které mi krom jiného pomohly se zpracováním a utříděním si myšlenek, jak by měly zaznít otázky při výzkumném šetření.

5 Interpretace zjištěných informací

V této části se pokusím o interpretaci získaných informací z rozhovorů s respondenty. V rámci výzkumu jsem provedla celkem pět rozhovorů a jedno písemné dotazování s absolventy. Následně tyto informace shromáždím a zpracuji. Následující podkapitoly tvoří interpretace dílčích cílů.

5.1 Interpretace k prvním dílčím cílům

Prvním dílčím cílem bylo zjistit důvody rozhodnutí k pěstounské péči respondentů. Počáteční tazatelská otázka výzkumného rozhovoru byla zaměřena na motivaci rozhodnutí stát se pěstounem. Motivace jednotlivých pěstounů byla v podstatě stejná, chtěli pomoci dětem, lišila se v tom, jak o té pomoci smýšleli. U některých to byla nezištná pomoc, někdo bral pěstounskou péči jako poslání, ale také zazněla morální a finanční nutnost stát se pěstounem.

Respondent 1 chtěl pomoci dětem své družky, takže pomoc vnímal jako nutnost a chtěl i finanční odměnu, kterou pěstounská péče nabízí. *„Aby děti neskončily někde tam v děčáku, nebo někde tak. Pěstounská péče a řekli, že jsou za to peníze.“* (R1) Respondenti 2 a 3 navštěvovali ve svém volnu dětský domov a Klokánek a tam si uvědomili, že by mohli i oni sami pokusit se vychovávat v domácím prostředí cizí děti. *„Motivace? Pomoc jim, určitě jim pomoci jakoby určitě. Já, já jakoby nevím jaká jiná by to měla být motivace.“* (R2) Respondenti 3 měli v dětském domově vytypované konkrétní dítě, kterému chtěli pomoci. *„Nás motivovalo naše dítě, nejmladší, tak jsme se vlastně dostali do toho kolotoče vzdělávání.“* (R3) U respondenta 4 se manželský pár rozhodl ke kroku stát se pěstounem poté, co zjistili, že nemůžou mít spolu vlastní děti a proto volba výchovy přijmout opuštěné dítě. *„... s manželem jsme už nemohli mít své vlastní děti, chtěli jsme vychovávat společně nějaké dítě...“* (R4) Respondentka 5 se rozhodla pro pěstounskou péči, když zjistila, že jí její již dospělé vlastní děti nepotřebují a ráda by se pokusila vychovat další. *„Určitě pomoc dětem. Děti už mám velký, tak proč ne?“* (R5) Tato respondentka svoji odpověď doplnila o větu *„To, že si vezmu dítě z děčáku, jsem věděla už jako holka“*. (R5) Respondent 6 v dotazníku vyplnil jen, že chtěli *„pomoci nějakým opuštěným dětem“*. (R6)

Při doplňující otázce proč pěstounská péče a ne adopce odpověděl jen respondent 1, že mu tato varianta byla nabídnuta s finanční odměnou pěstounovi, která bude vyplácena pravidelně každý měsíc. U respondenta 1 hrála finanční odměna docela

velkou roli, zmínil se, že by všech osm dětí bez peněz asi nezvládl. V tomto případě mohly partnerčiny děti zůstat ve svém přirozeném prostředí domova. Ostatní respondenti odpovídali shodně, že vidí větší smysl pomoci dětem, o které není takový zájem. Respondenti 6 odpověď doplnili o větu „*do adopce, chodí děti, které jsou žádané tzv. VIP a do pěstounky děti, které mají problémy a nikdo je nechce*“. (R6) Odpovědi u respondentů 3 a 5 se shodovaly v názoru na adopci. Adopce je velký závazek a mohly by tím údajně trpět jejich biologické děti. Jejich odpověď zazněla ve smyslu, že jejich vlastní děti by měly být víc než děti přijaté. „*Adopce je hrozně velký rozhodnutí a o tom jsem teda nikdy nepřemýšlela, přivlastnit si děti. Není to vlastně rozhodnutí jenom moje.*“ (R5)

V tazatelské otázce dvě jsem se ptala, zda rozhodnutí stát se pěstounem bylo jen na respondentech nebo jestli se ptali celé rodiny.

U samostatných žadatelů, to jsou respondenti 1 a 5 bylo rozhodnutí o podání žádosti o pěstounskou péči okamžité. Respondent 1 se s nikým neradil, neboť rozhodnutím stát se pěstounem nepřineslo do rodiny žádné změny. „*Hned, hned ten moment, když to prostě chtělo, tak to prostě muselo bejt.*“ (R1) Respondentka 5 navrhla svým dětem a širší rodině o čem uvažuje, ony hned souhlasily a pak to prý byla jen otázka času, kdy půjde okolo úřadu OSPOD a podá žádost - „*To bylo rozhodnutí teď toho okamžiku.*“ (R5) Respondent 3, vzhledem k tomu, že u nich probíhala hostitelská péče, tak se dohodli jako manželé společně. Společně také přednesli návrh celé rodině i babičkám a dědečkům. S každým členem rodiny návrh probírali v takové míře, jak se jich to bude do budoucna dotýkat, všichni se vyjadřovali pozitivně. Respondenti 3 dále zmiňovali, že jim rozhodnutí od sdělení rodině do podání žádosti trvalo asi půl roku. „*Nevím, když jsme začli přemýšlet tak jako seběhlo ráz na ráz, ale asi to trvalo možná půl roku než ono nás snad trošičku jakoby nasměroval i pan ředitel z dětského domova, že nám poradil, co vlastně musíme podniknout.*“ (R3)

U respondentů 2, 4, 6 probíhalo rozhodnutí přibližně stejným způsobem. S návrhem na pěstounskou péči přišla vždy žena. Budoucí situace a možnosti stát se pěstounem byla v širší rodině probírána společně zhruba půl roku. „*Jakoby, no, tak u mě to bylo, jako když už jsem se rozhodla, tak to bylo ted'ka hnedka, ale musela jsem to teda nějak, že jo, doma trošičku.*“ (R2)

Rodiče, u respondenta 4, návrhu naklonění nebyli, ale názor na podání žádosti nezměnili. „*Samozřejmě jsme se museli ptát, já nejprve jsem o tom uvažovala o tom já*

sama, ale... určitě jsme se ptali, ptali našich dětí... rozhodnutí bylo jenom čistě na nás a na našich dětech.“ (R4)

Odpovědi na třetí tazatelskou otázku, kde se dozvěděli o pěstounské péči a jak získávali informace, byly stejné, kromě respondenta 1. Tomuto respondentovi byla pěstounská péče nabídnuta a on se řídil jen dle instrukcí sociálních pracovníků, jinde si informace nezjišťoval a ani ho to nezajímalo. *„Všechno od sociální pracovnice, když to nabídla.*“ (R1) Ostatní respondenti pěstounskou péči vedli v patrnosti již v minulosti. Respondent 2 a 3 zjišťovali prvotní informace od zařízení, kam docházeli jako dobrovolníci - Klokánek a dětský domov. Další údaje zjišťovali z médií a internetu, ale vše potřebné se dozvěděli až od sociální pracovnice, která jim průběh nábory pěstounů popisovala podrobněji. Respondentka 5 podotkla, že občas spolupracovala s neziskovou organizací „Děti patří domů“ a na potřebné informace se doptávala i u jejich zaměstnanců. *„Na internetu já jsem spolupracovala s dětmi patří domů všechno jsem od nich zjistila.*“ (R5) Nikdo z dotazovaných respondentů neměl problém s nedostatkem informací o pěstounské péči.

Prvním dílčím cílem bylo tedy zjistit důvod rozhodnutí k pěstounské péči respondentů. Všichni dotazovaní vidí v pěstounské péči určitý druh pomoci, chtěli pomoci dětem. Rozhodovali se dle jejich vlastního přesvědčení s nejbližší rodinou. O pěstounské péči věděli již dříve, ale bližší informace získávali od sociálních pracovníků, která jim průběh nábory pěstounů popisovala podrobněji.

5.2 Interpretace ke druhému dílčímu cíli

Mé tazatelské otázky k druhému dílčímu cíli se vztahovaly jen k procesu příprav. Cílem bylo zjistit očekávání od celkového procesu příprav. U mé první tazatelské otázky, která se týkala původního očekávání od procesu příprav, se respondenti v podstatě shodli, že nic nečekali. Respondent 1 netušil vůbec, že nějaký přípravný kurz probíhá, řídil se jen instrukcemi sociální pracovnice, která mu vždy sdělila, co má udělat. Respondent 1 prošel jen zdravotním a psychologickým vyšetřením. *„Jakej kurz? Žádný kurz. Udělal jsem jen to, co po mě chtěli, tak nevím. Řekli, že to musí bejt rychle.*“ (R1) Ostatní respondenti věděli, že bude nějaké prověřování, školení, diskuze o tom, co je bude při pěstounské péči provázet. *„Čekala jsem prověřování, jo..., ale co konkrétně to jsem teda netušila.*“ (R4) Respondentka 5 čekala, že bude o jeho žádost větší zájem a že příprava bude trvat kratší dobu. *„Čekala jsem, že to bude rychlejší, ne že to bude trvat celá ta příprava vlastně na pěstounství dva roky.*“ (R5) Respondenti 3, také nic od

procesu dopředu nečekali, jen žena z manželského páru dodávala, že se těší na nové poznatky a lidi. „*No přiznávám, že jsem asi taky do toho šla, že je to něco nového, poznám nové lidi, dovím se něco nového.*“ (R3 žena) „*Nijak jsme to neřešili ten kdo to připravoval tak asi ví, co dělá, doufám, takže v zásadě.*“ (R3 muž) Respondenti v podstatě před přípravou nic neřešili, jen se u některých vyskytly určité obavy, například ze zážitkových technik nebo z psychotestů. „*... tak já jsme věděla v podstatě od kamarádky, jakým způsobem to probíhá, jo takže... docela i těšila, že se dozvím nějaké věci.*“ (R2)

Nad druhou tazatelskou otázkou, jak jste se na proces připravovali, se nikdo nepozastavil, všichni respondenti shodně vypověděli, že příprava nebyla žádná, protože v podstatě nevěděli, co je čeká. Respondent 3 vypověděl, že se ani připravovat nechtěli. „*Ne ne vůbec ani jsme se nepodívali kde by jsme měli dělat jak by jsme co měli dělat. Šli jsme do toho.*“ (R3) V dotazníku, který vyplňoval partnerský pár, žena psala o iniciativě jejího syna, který si vyhledával různé testy na internetu. „*Nevěděli jsme, do čeho půjdeme, tak jsme se nijak připravovat nemohli, jen můj syn si zkoušel, nějaké různé psychotesty z internetu, jestli se o sobě něco dozví.*“ (R6) Respondent 4 přiznával, že listovali v různých brožurách a metodikách. „*Eh... Vzhledem k tomu, že jsem netušila, co tam konkrétně bude, tak se na to připravit nějak jakoby nešlo, nelze se připravit.*“ (R4)

Nikdo z respondentů neměl konkrétní představu, co je čeká a tudíž se nemohli na přípravný kurz nikterak připravit. Důvodem mohla být i malá informovanost ze strany sociálních pracovníků.

Tazatelská otázka číslo šest se dotazovala žadatelů, zda měli před přípravným kurzem z něčeho obavy nebo naopak, jestli se na něco těšili. Všichni respondenti se nejprve rozhovořili o obavách, zaměřovali se především na psychotesty, kterých se obávali. Do psychotestů byly zahrnuty i IQ testy o kterých respondenti mluvili nejvíce. „*Tušili jsme, že tam budou při psychotestech i IQ testy a na ty jsme se s manželem netěšili. Ted' vím, že obavy jsme měli zbytečné.*“ (R6) „*Eh... ty testy písemný, ty byly takový zvláštní, v tom byly zahrnutý IQ a prostě a bylo to strašně zdlouhavý to bylo nepřijemný, to mě nebavilo.*“ (R4) U dvou žen byla odpověď doplněna ještě další obavou. „*Měla jsem z toho trošičku obavy, spíš jako jak to bude zvládat můj chlap, jo.*“ (R2) „*Obavy jsem měla z toho, že jsem nebyla zvyklá mluvit před lidma.*“ (R5) Respondent 1 se obával jen soudu, nedokázal odpovědět, čeho by se soud měl týkat. Po znovu položení otázky i s vysvětlením, odpověděl: „*Eh, všechno v pohodě.*“ (R1) Také

zaznívaly velice pozitivní názory na přípravný kurz, většinou se žadatelé těšili na víkendový pobyt, který absolvovali zcela zdarma. Velmi kladně hodnotili setkání s pěstouny, kteří již pěstounskou péči vykonávají. „*Těšila jsem se na setkání s pěstouny, některý mě nadchly, některý jsem byla docela vykulená z toho.*“ (R5) „*... jako ty hrátky s kamínkami a podobně, to bylo fajn já jsem se na to těšila.*“ (R3) Respondentka 4 velmi dlouze hovořila, co se jí líbilo, vyjmenovala snad vše, na co si vzpomněla, nemluvila jen o víkendovém pobytu, ale celkově o přípravném kurzu. „*Spoustu věcí jsem se na sebe dozvěděla, což jsem ani třeba nevěděla, s manželem jsem delší dobu už, takže jsem se dozvěděla i spoustu nového na něho, možná bych řekla, že nás to i tak jakoby sblížilo, že to bylo fajn celkově.*“ (R4)

V tomto dílčím cíli jsem si vytýčila zjistit celkové očekávání od procesu příprav. Všichni respondenti se v podstatě shodli na tom, že od procesu nic neočekávali. Měli jisté povědomí o tom, že v procesu příprav se budou účastnit jistého prověřování, školení, psychologických testů a diskuzí, ale jakým způsobem to bude konkrétně vypadat, nevěděli. Z toho důvodu se na proces nijak zvlášť nepřipravovali. Obecně lze říci, že obavy z celkového procesu neměli, i přes to zmiňovali, že projít psychologickým vyšetřením může být nejobtížnější.

5.3 Interpretace ke třetímu dílčímu cíli

Na dílčí otázku jak žadatelé vnímali celkový proces příprav z hlediska obsahu, byly odpovědi žadatelů o pěstounskou péči v podstatě shodné.

Na první tazatelskou otázku jak vnímali žadatelé obsahově zařazená témata, začali respondenti hovořit stejně. Začínali od podání žádosti, přes návštěvu sociální pracovnice u nich doma, následně zmiňovali písemné testy, přednášky různých lékařů, lektorů a pěstounů. Dále se zaměřili na víkendový pobyt se zážitkovými technikami a končili odborným psychologickým posouzením od psychologa. Jen respondent 1 odpovídal velmi stroze. „*Jak jsem to vnímal? Normálně. Já nevím, jak jinak.*“ (R1) „*Nejprve nás zkoumali sociální pracovnice.*“ (R2) „*Dobrá. Nejvíce se mi líbilo teda, jak tam byla ta psychiatricka a vyprávěla o těch nemocech to bylo přínosné.*“ (R5) Respondent 6 se k obsahové stránce vyjadřoval velmi kladně, i když podotkl: „*...ale opět se vracím k návštěvě pěstounských rodin, to nám chybělo.*“ (R6)

Druhá tazatelská otázka směřovala ke zjištění vnímání písemných testů, které museli žadatelé absolvovat. Všem respondentům se zdálo, že jsou testy dlouhé, možná některé otázky zbytečné, ale byli seznámeni s důležitostí písemných odpovědí na dané

otázky. „Psychotesty, myslím si že na ty se člověk vlastně ani připravit nemůže a to bylo jakoby docela náročný, myslím si, že tam toho bylo hodně, prostě že jo. Takový otázky dokolečka, ale jako jo, dobrý, muselo to bejt.“ (R2) „...písemný testy ano, ale vadily mi IQ testy.“ (R6) Respondent 1 si nevzpomínal, že by se písemných testů zúčastnil. „Já nevím, já si to nepamatuju.“ (R1) „Věděla jsem, že to bude dlouhý jo, že tam opravdu budeme sedět, sedět na zadku a... psát a psát a eh ... z nějakých IQ testů, co bude následovat a to bylo v podstatě až na konci.“ (R4)

Oproti druhé tazatelské otázce, kdy respondenti nadšení nebyli, na třetí otázku ve třetím dílčím cíli odpovídali na dotaz, jak vnímali víkendový pobyt se zážitkovými technikami, velmi pozitivně. Jen respondent 1, nikde nebyl a nikdo ho prý nikam nepozval. Respondentům se především líbil první seznamovací večer s ostatními žadateli, kde se dozvěděli co, koho přivedlo k podání žádosti o pěstounskou péči a jaká byla jejich motivace. „Každý asi to měl nastavený úplně jinak každý měl jinou představu hhh, no prostě, to jak jsou různý lidi tak asi různě, různě se sešli asi je to normální.“ (R3) Výpovědi respondentů se shodovali i v tom, že jeden víkend byl málo, zařadili by povinně ještě jeden víkend s tím, že by jely i jejich biologické děti, které by se mohly také něco dozvědět. „Supr, kdybych mohla říct jedním slovem supr, hráli se aktivity, takže jsme se vzájemně poznávali a dalšími dny byly přednášky, eh... byly zaměřovány eh... s různým hraním, kreslením, takže to, co člověk normálně v běžném životě nezažije, tak to bylo takový prima odlehčení.“ (R4) Jedna respondentka dokonce zmínila a popsala jednu techniku. „...je to „nápodoba“, kde jsme se vciťovali do rolí zneužívaného dítěte, psycholožky, biologické matky, budoucí pěstounky atd...“ (R6)

Na otázku zda měla příprava vliv na vaši schopnost být dobrým pěstounem, se názory a odpovědi také shodovaly. Respondenti vypověděli, že již nevidí pěstounskou péči tak jednoduše, vychovávat vlastní dítě, které mají od malička je jednodušší. Jedna respondentka velmi citlivě popsala pocity k dívce, kterou pak dostali do péče. „Vím, že jsme oba dobří rodiče a dobře jsme se dostali i do role náhradních rodičů, ale zjistili jsme, že holčičku, kterou jsme dostali, jsme hned přes noc nedokázali milovat jako naše děti. Chvilí to trvalo a vlastně asi jsou naše děti o trochu víc, než holčina přijatá.“ (R6) V přípravném kurzu vidí všichni shodně připravenost na pěstounskou péči, ale jen částečně. Všichni jsou si vědomi, i přes to, že na kurzech přednášeli různí odborníci a dávali jim mnoho příkladů ze života pěstounských rodin, nemůže je tento kurz připravit na vše. „Já jsem teda řekla, že nic nedokáže rodiče připravit na to, být dobrým pěstounem, ale příprava k tomu pomůže k tomu být dobrým pěstounem.“ (R4) „Myslím

si, že stávající podoba kurzů vás nepřipraví, jen ukáže, jak by to mělo vypadat.“ (R5) U respondenta 3 se manželský pár shodl, že na náhradní rodičovství se v žádném případě připravit nedá, ale přípravný kurz vedený odborníky k tomu může výrazně pomoci. „Na pěstounskou péči vás nepřipraví nic, nicméně s odborníky možná, v každém případě, si člověk probere, jestli to chce vůbec, protože vlastně, že jo, jestli vůbec... Protože představa na začátku je úplně jiná.“ (R3)

Poslední otázkou k dílčímu cíli tři byl dotaz, zda přípravné kurzy naplnily původní očekávání žadatelů. Všichni respondenti vnímali přípravné kurzy v podstatě pozitivně, dokonce zaznělo slovo, že přípravy předčily očekávání. *„No tak bych řekla, že to trošku předčilo, eh... nečekala jsem až takový zajímavý témata, takže jsem si myslela, že to nebude až tak obšírný, tak zajímavý, já jsem byla nadšená, mě se to líbilo, možná, že by to mohlo trvat déle.“ (R4) „Myslíme si, že to původní očekávání předčilo, dozvěděli jsme se spoustu nového, ať už to bylo od lékařů, psychologů nebo psychiatrů.“ (R6) U ostatních respondentů přípravy naplnily jejich očekávání, ani v podstatě nepředpokládali, že se dozví tolik nového o výchově pěstounských dětí. *„Myslím si, že to bylo opravdu, jak to mělo probíhat.“ (R2)**

Chybělo vám něco při přípravě, nebo tam bylo něco navíc? Všichni dotazovaní se při této tazatelské otázce zaměřovali hodně na začátek svojí pěstounské „kariery“, kdy přijímali cizí dítě do vlastní rodiny. V kurzech jim prý chybělo více informací jaké možnosti či problémy mohou nastat s přijutím dítěte. *„Možná tam chybělo o tom prvním převzetí, takový víc podrobností toho dítěte, protože to sme tam na tom začátku plavali a jinač bych řekla, že docela jsme těch informací dostali podstatě docela dost.“ (R3) Z odpovědí bylo patrné, že by do přípravných kurzů zahrnuli více rozhovorů s pěstouny, kteří svoji činnost již vykonávají. *„Při přípravě nám chybělo větší setkávání s pěstounskými rodinami. Mohli nám umožnit alespoň nahlédnutí do domácnosti dvou pěstounských rodin, kde bychom se seznámili, jak s pěstouny, tak s pěstounskými dětmi. Navíc tam bylo příliš mnoho písemných psychotestů, ale asi to je taky potřeba.“ (R6)**

Ve třetím dílčím cíli jsem zjišťovala, jak žadatelé vnímali proces z hlediska obsahu příprav. Odpovědi žadatelů se shodovaly převážně v tom, že lidé připravující kurz jistě vědí, na co se zaměřit. Proto s obsahem kurzu víceméně žádným problémem neměli. Chyběl jim jistý praktický náhled do pěstounské péče, jakým způsobem to vypadá v některých rodinách apod. Testy při přípravě na roli pěstouna vnímali jako nutnost, ovšem měli pocit, že by se mohli vyhnout IQ testům. Víkendové pobyty spojené se zážitkovými technikami viděli pozitivně. Dotazovaní se domnívají, že se na

pěstounskou péči připravit nelze. Respondenti se shodli, že pěstounská péče není úplně jednoduchá. Výchovu vlastního dítěte, které mají od malička, považují za jednodušší. Respondentům přípravy naplnily jejich očekávání, ani v podstatě nepředpokládali, že se dozví tolik nového ve výchově pěstounských dětí. Dle respondentů nelze posoudit, zda by při přípravě mělo být něco více rozšířeno. Zmiňovali se, že až po určité době trvání praxe budou schopni reflektovat přípravy na základě vlastních zkušeností.

5.4 Interpretace ke čtvrtému dílčímu cíli

K poslednímu dílčímu cíli, zjistit pohled žadatelů na proces z hlediska jejich organizace příprav, se respondenti vyjadřovali v první fázi negativně. Organizace v prvopočátku od podání žádosti po posouzení od sociálních pracovníků bylo velmi zdoluhavé. Jedna respondentka sdělila, že čekala půl roku, než se jí z úřadu OSPOD někdo ozval. *„V první řadě nás přijímala, když jsme podávali žádost, sociální pracovníci, ale pak neuvěřitelně dlouho trvalo, než se k nám přijeli podívat a posoudili. Když už jsme byli zařazeni do kurzu, organizace se hodně vylepšila. Organizace již byla přehledná a srozumitelná.“* (R6) Žádný z respondentů si na organizaci příprav nestěžoval, jakmile od sociálních pracovníků proběhlo v rodině šetření, poté to již bylo bez chaosu a vše srozumitelné. *„Nepamatuji se, že by byl někdy nějaký problém. Krásně zorganizovaný. Dá se říct, že všechno bylo bez problému.“* (R3) Respondentka 5, jako samožadatelka měla pocit odrazování od pěstounské péče ze strany sociálních pracovníků. *„No, to já si myslím, že to hodně vážně, protože tím, že jsem byla samožadatelka, tak mně to furt oddalovali, že ke mně nemaj druhýho do páru, že upřednostňujou partnery, což teda chápu. A kdybych se sama neozývala, sama je nenutila se koukat do šuplíku, že tam ještě ta moje žádost je...“* (R5) Zbylí respondenti si chválili práci sociálních pracovníků, které je provázely organizačními postupy, celých příprav. Popisovali, jak s nimi pracovníci byly v neustálém kontaktu jak ústně tak i telefonicky. *„Organizace bych řekla, že byla dobrá, eh.. ta sociální pracovníci, která u nás doma byla v první řadě na tý návštěva, to byly 2, tak ta nás provázela takovým tím začátkem, takže nás předala na další eh... a tydlesty další sociální pracovníci, nás zas provázely celým tím kurzem, takže tohle bylo dobrý, informace buď telefonovali neb psali maily.“* (R4)

Další tazatelská otázka směřovala ke zjištění, jak žadatelé získávali informace o dalším postupu přípravného kurzu. Ohledně informací odpovídali respondenti obdobně. Na začátku celého procesu byla informovanost složitější, sociální pracovníci

pravděpodobně také neměly dostatek informací, neboť žadatelům hodně odpovídaly, že nevědí, ale zjistí. „*Takže... spousta těch sociálních pracovníků říkalo, ale my nevíme, my nevíme, my nevíme, takže bych řekla, že v tom jakoby oni tápali, ale nemyslím si, že by to byla úplně jejich chyba.*“ (R4) Prvopočátek byla mailová korespondence co, kdy a jak budou absolvovat.. „*Ne, to bylo dobrý. Napsali mailem termín, jestli se hodí, já jsem ho potvrdila. Tam jako domluva s nima byla v pořádku.*“ (R5) Jen u respondenta 1 byla komunikace telefonická, neboť nevládní internetové připojení. „*Ústně. Nemám internet.*“ (R1) V průběhu přípravného kurzu byly předány informace také mailem, kde byl popsán podrobný popis, kdy co je naplánovaného Po prvním šetření u žadatelů, jestli mohou být zařazeni do procesu stát se pěstounem, již komunikace nevázla, neboť jak se respondenti shodli s organizací, která přípravné kurzy vedla, byla informovanost jasná a srozumitelná. Prvotní sdělení bylo předáno mailem a později žadatelům byly informace sdělovány ústně, vždy po celodenním školení, co a kdy bude příště. „*Později, když jsme jednali s NRP Pardubice, tak nás informovali přesně o dalším postupu, co, kdy a jak budeme dělat. Informace byly zprvu předávány e-mailem, později, když už jsme se pravidelně scházeli, nás informovali o každém setkání, kdy to bude, co budeme dělat, kdo přijde na návštěvu atd...*“ (R6)

Závěrečnou tazatelskou otázkou ke čtvrtému dílčímu cíli bylo zjistit, jak byly žadatelům o pěstounskou péči sděleny celkové výsledky, které měly zhodnotit, zda jsou vhodnými kandidáty na přijetí cizího dítěte do vlastní rodiny a tím se stát plnohodnotným pěstounem. Respondenti shodně vypovídali o tom, jak pochopili od sociálních pracovníků, žen jim budou výsledky sděleny při závěrečném posouzení celé rodiny i s jejich biologickými dětmi u psychologa. „*Nejprve nám řekli, že nám sdělí celkové výsledky při závěrečném sezení i s našimi dětmi za přítomnosti psychologičky, ale opět to bylo jen povídání s psychologem, které mělo být zařazeno do dalšího posuzování.*“ (R6) „*Celkové výsledky, no my jsme chápali, že nám to řeknou na závěr toho sezení...*“ (R4) U žádného z dotazovaných se nestalo, že by jim byly výsledky z procesu příprav sděleny při závěrečném posuzování u psychologa. Psycholožky se opět vyptávaly, teď již celé rodiny, jaké dítě s jakými vlastnostmi by chtěli přijmout do své rodiny. Otázky byly hodně směřovány na jejich biologické děti. „*... u psychologického posouzení ještě celá rodina, takže jsme vzali naše 2 dcery a šli jsme ještě naposledy eh... naposledy k té psychologičce, kde teda se nás znova vyptávali, jaký chceme dítě, jaký by mělo vypadat, jaký by mělo mít vlastnosti, eh... jestli nějaký tichý nebo tak a tam byly i naše dcery, takže se vyptávali i dcer...*“ (R4) Jen u respondenty 2

psycholožky s žadatelkou rozebíraly situaci možného zamítnutí, jinak všem ostatním sdělily, že jim výsledky přijdou poštou. „*A kdy mi dáte papír o schválení?*“ a ona na mě koukala a povídá mi: „*A vy jste nikdy neuvažovala o tom, že Vám to zamítneme?*“ A já jsem teda vyvalila oči a řekla jsem jako: „*Ne, v životě ne.*“ To prostě, já jsem byla stoprocentně přesvědčená, že *pěstounkou budu a vůbec jsem si nepřipouštěla jinou možnost.*“ (R5) Při doplňující otázce, zda se někdo z respondentů dozvěděl jen rozhodnutí nebo celý psychologický výstup, shodně odpověděli, že jen kladné rozhodnutí. „*Přišla nám pozvánka, abychom se dostavili na kraj, kde bychom měli převzít rozhodnutí. Na kraji nám bylo sděleno, že jsme zařazeni. V rozhodnutí nebylo popsáno, jací jsme, jen že jsme prošli.*“ (R6) „*Měla jsem tam napsaný teda, že mě schvalují a zařazují.*“ (R5)

V posledním dílčím cíli jsem zjišťovala pohled žadatelů na proces příprav z hlediska jejich organizace. Respondenti se shodli při prvotním jednání se sociální pracovníci na tom, že při podávání žádosti byla organizace poněkud zdlouhavá a nepřehledná. V případě jejich zařazení do procesu příprav se informovanost od sociálních pracovníků zlepšila. Již byl respondentům předáván podrobný popis, „co, kdy a jak“ je naplánováno. Komunikace se stala jasnou a srozumitelnou.

Závěr

V bakalářské práci jsem se věnovala přípravě pěstounů z pohledu žadatelů o náhradní rodinnou péči. Mým hlavním cílem práce bylo zjistit, jaký je pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů. I když se toto téma stalo po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí velmi diskutovaným, stále jsem se ve svém okolí setkávala s tím, že ne každý přesně věděl, co to pěstounská péče je a čím si musejí žadatelé o pěstounskou péči projít.

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit odpověď na otázku – „Jaký je pohled žadatelů na proces přípravy budoucích pěstounů“. K odpovědi na moji hlavní otázku mě přivedly dílčí cíle prostřednictvím tazatelských otázek v rozhovoru.

Pro výzkumné šetření jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, protože jsem považovala za podstatné dostat se do této problematiky hlouběji a konkrétně pak hovořit s každým respondentem. Po přípravě celkového plánu sběru informací, jsem vybrala výzkumnou techniku rozhovoru pomocí návodu s otevřenými otázkami. Tento návod mi měl zajistit, že se skutečně dostane na všechna, pro mou bakalářskou práci, zajímavá témata. Domnívám se, že mnou zvolená výzkumná strategie, byla vhodná a účelná.

Respondenti byli získáváni prostřednictvím organizace, která s pověřením krajského úřadu realizuje odborné přípravné kurzy pro žadatele o náhradní rodinnou péči a za pomoci metody tzv. sněhové koule. Všichni respondenti mají trvalé bydliště v Pardubickém kraji.

Důvodem rozhodnutí pro žadatele stát se pěstounem byla snaha pomoci opuštěným dětem a objevila se i odpověď, že vlastní děti žadatelé spolu nemají, nebo jsou jejich vlastní děti již odrostlé. Cítí se být ve směru rodičovství nevyužití. Všichni dotazovaní vidí v pěstounské péči určitý druh pomoci. Rozhodovali se dle jejich vlastního přesvědčení s nejbližší rodinou. O pěstounské péči věděli již dříve, ale bližší informace získávali od sociální pracovnice, která jim průběh náboru pěstounů popisovala podrobněji.

V druhém dílčím cíli jsem si vytýčila zjistit celkové očekávání od procesu příprav. Všichni respondenti se v podstatě shodli na tom, že od procesu nic neočekávali. Měli jisté povědomí o tom, že v procesu příprav se budou účastnit jistého prověřování, školení, psychologických testů a diskuzí, ale jakým způsobem to bude konkrétně vypadat, nevěděli. Z toho důvodu se na proces nijak zvlášť nepřipravovali. Obecně lze

řící, že obavy z celkového procesu neměli, i přes to zmiňovali, že projít psychologickým vyšetřením může být nejobtížnější.

Ve třetím dílčím cíli z hlediska obsahu příprav se odpovědi žadatelů shodovali převážně v tom, že lidé připravující kurz jistě vědí, na co se zaměřit. Proto s obsahem kurzu víceméně žádným problémem neměli. Chyběl jim jistý praktický náhled do pěstounské péče, jakým způsobem to vypadá v některých rodinách apod. Testy při přípravě na roli pěstouna vnímali jako nutnost, ovšem měli pocit, že by se mohli vyhnout IQ testům. Víkendové pobyty spojené se zážitkovými technikami viděli pozitivně. Dotazovaní se domnívají, že se na pěstounskou péči připravit nelze. Respondentům přípravy naplnily jejich očekávání, ani v podstatě nepředpokládali, že se dozví tolik nového ve výchově pěstounských dětí. Dle respondentů nelze posoudit, zda by při přípravě mělo být něco více rozšířeno. Zmiňovali se, že až po určité době trvání praxe budou schopni reflektovat přípravy na základě vlastních zkušeností.

V posledním dílčím cíli jsem zjišťovala pohled žadatelů na proces příprav z hlediska jejich organizace. Respondenti se shodli při prvotním jednání se sociální pracovníci na tom, že při podávání žádosti byla organizace poněkud zdlouhavá a nepřehledná. V případě jejich zařazení do procesu příprav se informovanost od sociálních pracovníků zlepšila. Již byl respondentům předáván podrobný popis, „co, kdy a jak“ je naplánováno. Komunikace se stala jasnou a srozumitelnou.

Vytvořila jsem stručný přehled postupu k tomu, jak se stát pěstounem. Zároveň je zde vidět i zpětná vazba od pěstounů, kteří si již procesem příprav prošli. Přínos práce shledávám především v poznání z pohledu pěstounů o pěstounskou péči na proces příprav. Moje práce by mohla být žadatelům o pěstounskou péči návodem, jakým způsobem lze zažádat o pěstounskou péči, co by mohli očekávat od procesu příprav, jaký je jejich průběh a také mohou nahlédnout do motivací lidí, kteří se již pěstouny stali. Dále by má práce mohla sloužit jako zpětná vazba pro ty, kteří přípravné kurzy organizují.

Dokončením procesu příprav žadatelů na pěstounskou péči a kladným rozhodnutím být zařazení mezi čekatele na přijetí nového člena rodiny tento proces nekončí, právě naopak se objevuje mnoho dalších otázek, které s touto problematikou úzce souvisí, například, jak vybrat vhodné dítě do pěstounské péče. Rozvinulo by se tím další široké téma, které není náplní mé práce, ale mohlo by být námětem pro další studenty.

Seznam použité literatury:

BUBLEOVÁ, Věduna. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. 2. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013, 52 s. ISBN 978-80-87455-17-3.

DOBELLI, Rolf. *Umění správného rozhodování: 52 chyb, kterých se zkuste vyvarovat*. V Praze: Vyšehrad, 2013, 239 s. ISBN 978-80-7429-356-6.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1788-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOFROVÁ Veronika, Eva ROTREKLOVÁ. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, Koncepční a metodické poznámky*, Brno: Triada, 2009, 38 s. ISBN 978-80-254-4588-4.

KONEČNÁ, Hana, Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. V Praze: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 115 s. ISBN 978-80-87455-00-5.

KONEČNÁ, Hana. *O "negenetickém" rodičovství trochu jinak: informace pro zdravotníky*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 29 s.

MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, 155 s. *Rádcí pro rodiče a vychovatele*. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

NECKAŘ, Petr. Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009, 40 s. Radnice. ISBN 978-80-904264-4-3.

Nejhorší v Evropě? V péči o opuštěné děti stále převládá „sovětský systém“, přiznává ministryně. [online]. 28. 2. 2017 [cit 2017-3-18]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/v-cesku-se-prestala-modernizovat-pece-o-deti-funguje-jako-sovetsky-system-15q-/zpravy-domov.aspx?c=A170228_171941_ln_domov_ele.

Pěstounství je profese. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, 39 s. ISBN 978-80-7421-115-7.

PROROK, Vladimír. *Tvorba rozhodování a analýza v politice*. Praha: Grada, 2012, 189 s. ISBN 978-80-247-4179-6.

SCHOOLER, Jayne E. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Přeložil Miroslava ČEJKOVÁ. Praha: Návrat domů, 2002, 217 s. ISBN 80-7255-066-7.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 6. vyd. Praha: Spolu dětem o.p.s., 2014, 39 s.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010, 179 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3181-0.

TÄUBNER, Vladimír. *Rodiče v krizi?: malá poradna pro rodiče*. Neratovice: P. Šorel, 1993, 108 s. ISBN 80-900683-7-5.

Úmluva o právech dítěte. [online]. 20. 11. 1989 [cit 2016-11-11]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

VÁVROVÁ, Alena. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče: (metodika)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 69 s. ISBN: 978-80-87455-16-6.

Význam slova [online]. [cit 2016-12-10]. Dostupné z: <http://www.vyznamslova.com/rozhodnut%C3%AD>.

Význam slova [online]. [cit 2016-12-10]. Dostupné z: <http://www.vyznamslova.com/rozhodov%C3%A1n%C3%AD>.

Základní listina práv a svobod. [online]. 16. 12. 1992 [cit 2016-11-11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Zákon č. 89/2012 Sb., dostupné z: <http://obcanskyzakonik.propravo.cz/p/cast-druha.html>.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Rozhovory:

Respondent 1, osobní rozhovor, Hroubovice, 8. února 2017.

Respondent 2, osobní rozhovor, Dolní Ředice, 10. února 2017.

Respondent 3, osobní rozhovor, Holice, 10. února 2017.

Respondent 4, osobní rozhovor, Pardubice, 15. února 2017.

Respondent 5, osobní rozhovor, Horní Jelení, 12. února 2017.

Respondent 6, písemné dotazování, Pardubice, 11. února 2017.